

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Факультет філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха
Кафедра української літератури**

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми сучасної мовної та літературної освіти в середніх навчальних закладах

Матеріали

**VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-
конференції студентів, аспірантів та молодих учених**

ВІННИЦЯ – 2021

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Факультет філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха
Кафедра української літератури**

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

**Актуальні проблеми сучасної мовної
та літературної освіти в середніх
навчальних закладах**

**Матеріали
VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-
конференції студентів, аспірантів та молодих учених
(18 травня 2021 р.)**

ВІННИЦЯ – 2021

Склад редакційної колегії:

Віннічук Алла Петрівна, кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

Петровиц Ольга Борисівна, кандидат педагогічних наук, асистент (заступник головного редактора);

Завальнюк Інна Яківна, доктор філологічних наук, професор;

Поляруш Ніна Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент;

Зелененька Ірина Алімівна, кандидат філологічних наук, старший викладач;

Крупка Віктор Петрович, кандидат філологічних наук, старший викладач;

Ткаченко Вікторія Іванівна, кандидат філологічних наук, старший викладач;

Пойда Оксана Андріївна, старший викладач.

Рецензенти:

Іваницька Наталія Борисівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету.

Павликівська Наталія Михайлівна – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Рекомендовано до друку кафедрою української літератури факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(протокол №10 від «02» червня 2021 року)

Актуальні проблеми сучасної мовної та літературної освіти в середніх навчальних закладах : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Вінниця, 18 травня 2021 р.) / Електронне видання / Упор. Віннічук А.П. Вінниця : ВДПУ, 2021. 87 с.

Збірник містить тези, кожна з яких узагальнює результати науково-пошукової роботи студентів, стосується тієї чи тієї актуальної проблеми сучасної мовної та літературної освіти в середніх навчальних закладах.

Видання адресоване студентам, магістрантам, аспірантам педагогічних університетів, учителям, усім, хто цікавиться проблемами сучасної мовної та літературної освіти в середніх навчальних закладах.

Тези подано в авторській редакції, розповсюджуються в електронному вигляді.

© Кафедра української літератури
факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського, 2021

ЗМІСТ

Розділ I. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ 6

Балик Тетяна. Проблема імпліцитності в художньому тексті 6

Бойко Анастасія. Стилїстика мовлення як засіб характеристики літературного героя (на матеріалі роману Девіда Мітчелла «Лужок чорного лебедя») 8

Гораши Вікторія. Особливості антитоталітарного виховання (за пізньою прозою Павла Загребельного) 10

Дрокіна Вікторія. Вивчення екзистенційних образів у поезії дисидентів 14

Кислиця Дарія. Особливості вивчення етнопедагогічних традицій у романі Анатолія Свидницького «Люборацькі» 18

Козлова Юлія. Образ маргінального героя в літературі 21

Колядич Анастасія. Специфіка моделювання жіночих образів в історичному романі «Остання принцеса Кореї» Квон Бійон 23

Легка Ярина. Особливості популяризації читання книг про російсько-українську війну у військовому середовищі 27

Майданюк Юлія. Особливості вивчення козацьких традицій у романі Пантелеймона Куліша «Чорна рада» 31

Манько Леся. Дидактизм ранньої поезії Тараса Шевченка 34

Нечипоренко Вікторія. Особливості вивчення образів повстанців (на прикладі роману Володимира Лиса «Століття Якова») 38

Плоскіна Ірина. Виховний потенціал порівнянь у романі Василя Шкляра «Чорний ворон» 41

Пшемиська Тетяна. Особливості вивчення адресної поезії Лесі Українки 45

Скрипник Уляна. Особливості вивчення екзотичних образів у поезії Павла Тичини 49

Сулима (Покотинська) Анастасія. Особливості вивчення 51
ритуальності гуцулів (за повістю Михайла Коцюбинського «Тіні забутих
предків»)

Ткачук Руслана. Вивчення особливостей екоестетики поезій Ліни 55
Костенко

Розділ II. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В 59 ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

Бондар Катерина. «Школярка з передмістя» Оксани Думанської: 59
використання методу «Шість капелюхів де Боно» під час вивчення твору

Гончарук Віталій, Гончарук Валентина. Організація освітнього 62
процесу із застосуванням інноваційних технологій дистанційного навчання

Драбосюк Анастасія. Формування читацької навички на уроках 64
літературного читання

Колеснік Анна. Формування навичок читання засобами автентичних 67
матеріалів на уроках англійської мови у старших класах загальноосвітньої
школи

Кравчук Анна. Літературна гра як складова уроків читання в 71
початковій школі

Козюмич Тетяна. Педагогічні аспекти вивчення віршованих творів у 75
початковій школі

Пономарьов Дмитро. Використання кейс-методу для розвитку 78
комунікативної компетентності в англomовному усному мовленні в старшій
школі

Случик Вікторія. Дидактичні засоби навчання в контексті 82
підвищення ефективності уроків читання в початковій школі

Розділ І. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

ПРОБЛЕМА ІМПЛІЦИТНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Балик Тетяна

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Текст як витвір мовленнєвого процесу створюється автором для того, щоб донести певну інформацію адресату. У художньому творі митець надає своєму читачеві не лише інформацію, яка знаходиться на поверхні тексту, але й ту, яку він має зрозуміти завдяки власному досвіду, пережитим подіям, емоціям. У художньому тексті така інформація називається імпліцитною. Так вважають дослідники Ф. С. Бацевич, М. В. Нікітін, О. В. Єрмакова, К. А. Долинін, В. А. Кухаренко, Г. І. Приходько, Н. Є. Малова, Н. Я. Іванишин, А. М. Ерліхман, Є. Й. Шендельс та інші, які присвятили «імпліцитності» багато наукових праць.

У тлумачному словнику «Le Petit Robert» термін «імпліцитний» (implicite) пояснюється як значення, яке ймовірно міститься у реченні, факті, не будучи формально вираженим. Вивести імпліцитне значення можна методом дедукції, індукції чи наслідку [1, с. 738]. Імпліцитність – та інформація, яка домислюється адресатом повідомлення, змушує його докласти зусиль для розуміння повідомлення [2, с. 156].

Деякі дослідники вважають синонімами терміни «імпліцитність» та «підтекст», але більшість науковців ці два поняття розмежовують, хоча й по-різному трактують відмінності між ними. Відповідно перекладач А. М. Ерліхман вважає, що імплікація відноситься до слова і пропозиції, будується на причинно-наслідкових зв'язках, а підтекст стосується всього тексту та є результатом його декодування.

Дискусійним залишається також питання про джерела імпліцитності. Багато науковців убачають причину імпліцитності в задумі автора тексту. У цьому випадку говорять про навмисну й ненавмисну авторську імпліцитність. Навмисна авторська імпліцитність реалізується в тексті за допомогою таких прийомів, як замовчування, алюзія, використання фразеологічних зворотів та ін. Результатом ненавмисної авторської імпліцитності стає сприйняття читачем таких смислів, передача яких не була передбачена автором тексту. Прихильники інтерпретативного підходу до імпліцитності, навпаки, вважають, що джерелом імпліцитності є адресат (читач).

Дослідниця Н. Я. Іванишин стверджує, що на виникнення імпліцитності в тексті впливають задум автора, інтерпретаційні можливості читача, мовні засоби тексту. Тому залежно від джерела імпліцитності можна говорити про імпліцитні знання автора й адресата. Вони беруть участь у продукуванні та інтерпретації тексту. Також науковець робить узагальнення про імпліцитну інформацію, яка є в тексті; імпліцитний зміст тексту, утворений мовними засобами; імпліцитні сенси, отримані в результаті інтерпретації тексту його читачем.

Кожен з виділених аспектів аналізу імпліцитності передбачає постановку й вирішення певних дослідницьких завдань. Наприклад, аналіз тексту як джерела імпліцитності передбачає виявлення та типологію маркерів (знаків, індикаторів) імпліцитності, які вказують на наявність в ньому прихованої інформації. Щодо адресата важливо, перш за все, розглядати його інтерпретаційні стратегії, що дозволяють виявити глибинні смисли тексту й виявляти роль фонових знань реципієнта в цьому процесі.

Таким чином, питання про природу та причини імпліцитності досі залишаються актуальним. Дослідники розуміють природу імпліцитності по-різному, розглядаючи її різні джерела та області функціонування, однак ми вважаємо, що імпліцитність слід вивчати комплексно, враховуючи не тільки особливості тексту, а й знання читача та задум автора.

Література

1. Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Paris, 1992. Vol. 2. 841 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Ерліхман А. М. Типологія імпліцитності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологічна.* Івано-Франківськ : 2010. Вип. 15. С. 105–111.
4. Іванишин Н. Я. Ознаки імпліцитності як мовної категорії. *Лінгвістичні студії: зб. наукових праць.* Донецьк : ДонНУ, 2011. Вип. 22. С. 12–17.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с.

СТИЛІСТИКА МОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛІТЕРАТУРНОГО ГЕРОЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЕВІДА МІТЧЕЛЛА «ЛУЖОК ЧОРНОГО ЛЕБЕДЯ»)

Бойко Анастасія

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

«Лужок чорного лебедя» Д. Мітчелла був опублікований у 2006 році. Цей напівавтобіографічний роман-виховання складається з тринадцяти глав, у яких зображуються події одного року з життя тринадцятирічного Джейсона Тейлора, кожна глава присвячена подіям одного місяця. Твір написаний від імені головного героя – Джейсона Тейлора. Протягом року він стикається з проблемами, характерними для інших хлопців його віку (глузування в школі, розлучення батьків, перше кохання) і вчиться з ними справлятися, як і поступово вчиться долати труднощі, спричинені його дефектом мовлення – заїканням. У романі «Лужок чорного лебедя» Девід Мітчелл поєднує глибокі

знання психології розвитку підлітка, використовує факти з власного дитинства та приділяє особливу увагу деталям, предметам і назвам, щоб читач занурився в атмосферу невеликого англійського містечка 1980-х.

Оскільки роман написаний від імені підлітка, стиль оповідання поєднує різні стилі мови. Мова Джейсона рясніє неологізмами 1980-х, лексемами та висловами, що презентують місцевий діалект та сленг. Однак в різних соціальних ситуаціях (школа, спілкування з логопедом, друзями, батьками та старшою сестрою, внутрішні монологи й т. ін.) мовлення Джейсона характеризує різну мовну поведінку.

Відмінною особливістю авторського стилю Девіда Мітчелла є велика кількість стилістичних прийомів, авторських метафор і порівнянь. Порівняння є потужним засобом характеристики явищ і предметів дійсності й значною мірою сприяє розкриттю авторського світовідчуття, виявляючи суб'єктивно-оцінне ставлення письменника до фактів цієї об'єктивної дійсності [1, с. 168]. Нестандартні порівняння частіше зустрічаються в словах головного персонажа, особливо у внутрішніх монологіях. Джейсон подумки описує свого батька: «Dad's chest as hairy as a cress experiment». Так само, коли підліток стає свідком сварки батьків, під час якої його мати ставить батькові їдкі запитання, хлопчик лише подумки сміє прокоментувати це: «Questions are not questions. Questions're bullets». Автор бере ці рядки в дужки, ніби ще глибше ховаючи думки персонажа, щоб батьки не почули його. Джейсон Тейлор живе в маленькому містечку, спілкується з однокласниками в школі й чує, як говорять дорослі. Тому в його промові запозичені такі усталені «дорослі» порівняння, як Uncle Brian got drunk as a lord, right as rain, Mrs Coscombe's fury'd be hot as ovens.

У свої тринадцять років Джейсон відкриває для себе «дорослий світ». Незвичайними порівняннями він описує свої танцювальні експерименти на дискотеці: «Dancing's like walking down a busy high street or millions of other things. You're absolutely fine as long as you don't think about it». Джейсон переживає перший у житті поцілунок з сусідською дівчинкою Холлі. Він дуже хвилюється і боїться, але не подає виду, а потім зізнається, що це не так

складно, тому що губи знають, що робити, і може порівняти це запаморочливе відчуття тільки з каруселлю і морськими поліпами: «Your lips know what to do, just like sea anemones know what to do. Kissing spins you like Flying Teacups». У цих ситуаціях автор дуже тонко підмічає спроби підлітка приміряти переживання й те, як формується почуття довіри до себе самого.

Джейсон Тейлор вживає в мові безліч вульгаризмів і варіантів сленгу. На тлі таких слів, як *shit*, *ratty*, *nutty*, *duffer*, *bumfluff* та ін., деякі метафоричні роздуми підлітка вражають глибиною думки й усвідомленістю: «Good moods are as fragile as eggs. Bad moods are as fragile as bricks». Він може одночасно бачити брудний черевик друга й космічну красу мокрого літнього луку: «Petalled stars and dandelion comets streak the green universe. Moran's dry trainer wasn't dry anymore, it was glistening in cow shit». Сховавшись від дощу в сараї, в якому пахло потом, сіном і сечею, Джейсон відчуває силу стихія: «Rain erased the twentieth century. Rain turned the world to whites and greys». Саме в такому контрасті потворного та прекрасного розкривається все розмаїття переживань і думок Джейсона Тейлора. Автор дуже тонко й влучно передає іронічні та правдиві спостереження головного героя за дорослим життям, намагаючись проаналізувати, як під впливом цих вражень відбувається формування особистості підлітка.

Література

1. Гальперін І. Р. Нариси зі стилістики англійської мови. Москва : Вид-во літератури іноземними мовами, 1958. 459 с.
2. Mitchell D. *Black Swan Green*. London : Hodder and Stoughton, 2006. 304 p.

ОСОБЛИВОСТІ АНТИТОТАЛІТАРНОГО ВИХОВАННЯ (ЗА ПІЗНЬОЮ ПРОЗОЮ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО)

Гораш Вікторія

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Літературознавче осмислення української історичної прози ХХ століття неможливе без прочитання творів антитоталітарного спрямування, на що звернули увагу Ю. І. Ковалів [5], В. Є. Панченко [6], А. П. Віннічук [1], І. А. Зелененька [3], [4]. Адже саме на ХХ століття припадає період, коли було поширеним явище духовного та фізичного спротиву нації проти тоталітарного режиму. У тогочасній українській літературі з'явилося багато прозових історичних творів, у яких порушувалися головні проблеми ХХ століття: війна, голод, бюрократизм, чиновництво, несправедливість радянської дійсності.

Із ідеологічних причин твори українських письменників такої тематики та з відповідними мотивами були заборонені радянською владою. Тому і сам антитоталітарний дискурс української прози ХХ століття не міг бути в СРСР об'єктом наукового обговорення та обґрунтування. Окремі з творів цієї тематики, відродились у 90-х рр. ХХ століття і вийшли на перший план. Серед таких творів і «Південний комфорт» Павла Загребельного.

«Південний комфорт» Павла Загребельного – сатирично-психологічний твір, спрямований на викриття справжнього обличчя тоталітарного суспільства, вийшов окремим виданням у 1988 році, однак на п'ять років після публікації в журналі «Вітчизна» його заборонили, оскільки на письменника звернула увагу Генеральна прокуратура СРСР; це, звісно, не може не привернути увагу дослідників, адже опальні твори складають унікальне явище тоталітарної дійсності, вони акумулювали перезавантаження свідомості громадян СРСР і наближали незалежність України.

Історична проза, в якій простежуються особливості антитоталітарного дискурсу почала активно розвиватись відразу ж після закінчення Другої світової війни. З кожним днем виходило все більше книг, в яких відкрито говорилося про всю правду радянської дійсності. Творцями цієї літератури були безпосередньо ті, хто особисто пережив сталінські репресії, а саме Павло Загребельний, Іван Багряний, Улас Самчук, Михайло Млаковий, Василь Барка та багато інших письменників.

Тема відсутності свободи, демократичних принципів яскраво виражена не лише у «Південному комфорті» Павла Загребельного, а й у низці інших романів, зокрема І. Багряного «Тигролови» (1946), «Людина біжить над прірвою» (1949), «Сад Гетсиманський» (1950), романі подружжя Джуль, які писали під псевдонімами Олена Звичайна і Михайло Млаковий «Ворог народу» (1966).

Загребельний Павло Архипович, ризикуючи не лише кар'єрою, а й життям в добу тоталітарну, майстерно відтворив у «Південному комфорті» правоохоронні органи, працівників прокуратури, а також усяке інше породження системи – шахраїв серед закону, бюрократів, суспільство, загрузле в страху та в доносах, і є одним із титульних авторів-антирежимників.

У «Південному комфорті» письменник виступив проти негативних явищ суспільства. Зображення сучасності в романі Павла Загребельного, вочевидь, зробило читачів духовно багатшими, розширило їхній світогляд, відкрило очі на правду, якою б вона не була. Епічне полотно Павла Загребельного витримало усі випробування часом, хоча й автор був заборонений у тоталітарній державі, він дивом вистояв проти усіх нападів «тоталітарної машини»; і саме в цьому творі митець художньо осмислив категорію права й закону, чого раніше торкався побіжно (в історичних полотнах про давні часи, розкриваючи механізми формування української державності як однієї з найдавніших державностей у Європі), їхню функцію в суспільстві.

У «Південному комфорті» епік гостро розкритикував недоліки правоохоронної системи СРСР, описав та висміяв їхні очевидні тиранічні риси, зосереджені в героях роману, слідчих прокуратури, державного апарату різних рівнів: це «недовчені» прокурори Савочка й Нечиталюк, обмежена краля Косокоса, гордий «знавець міжнародного права» Ольжич-Предславський та ін. Головний персонаж роману – юрист Федір Твердохліб, автор імплементує його в радянську дійсність періоду пізнього Леоніда Брежнєва.

Особливістю почерку романів Павла Архиповича є безпосередня увага до людини. Це стосується також і його творів про сучасність. Автор намагається

пізнати людину через її вчинки, пізнати світ, у якому вона живе, душу, зрозуміти та пояснити читачу мотивацію її дій. У цьому й полягає секрет популярності його творчих здобутків у «Південному комфорті», «Диві», «Євпраксії» та ін.

На долю Павла Архиповича припала й участь у Другій світовій війні, і перебування у концтаборах. Автор не залишався осторонь подій, що відбувались у тогочасну добу. У 1941 році добровільно пішов на фронт, брав участь в обороні Києва, навчався в артилерійському училищі. Нерідко у його романах можна побачити жорстокість світу та оточення.

Отже, пережите й побачене в концтаборах не могло не вплинути на його характер і манеру написання. П. Загребельний віддав своєму героєві частину власної біографії. Кожен з історичних романів автора – це частина його життя. Пережите було для нього дуже важливим. І він хотів, щоб про це прочитали. Це була його сторінка до історії його сучасника. Усі радісні та трагічні події Павло Загребельний виписав на листок і створив шедеври української літератури, які читали, читають і, впевнена, будуть читати ще не одну сотню років.

Література

1. Віннічук А. П. Розвиток українського історичного роману. *Філологія: зб. наукових праць*. Київ, 2009. С. 296–300.
2. Загребельний П. А. Південний комфорт. Київ : Радянський письменник, 1988. 301 с.
3. Зелененька І. А., Брижата Д. В. Проза Михайла Стельмаха та літературний канон СРСР. *Fundamental and Applied Research in the Modern World : Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference*. Boston, USA, 2020. С. 520–531.
4. Зелененька І. А., Григорович О. Б. Антитоталітарний дискурс у прозі Юрія Мушкетика (на матеріалі оповідання «Суд»). *Innovation in Science: Modern Challenges : The 3rd International scientific and practical conference*. Munich, Germany, 2020. С. 199–204.

5. Історія української літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки до державної атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форми навчання / Авт.-упорядн.: Н. С. Поляруш та ін. Вінниця, 2017. 178 с.

6. Ковалів Ю. Ідейно-естетичні пошуки українського письменства другої половини ХХ століття. Українська література, 11 клас. / за заг. ред. Р. Мовчан. Київ – Ірпінь: Перун, 2001. 496 с.

7. Панченко В. Тисячолітній Загребельний. ЛітАкцент. URL: <http://litakcent.com/2009/03/09/tysjacholitnij-zahrebelnyj/>

ВИВЧЕННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ОБРАЗІВ У ПОЕЗІЇ ДИСИДЕНТІВ

Дрокіна Вікторія

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

У добу СРСР усі модерністські відгалуження, вишуки образні й тропеїчні вважалися лише експериментальними формами [5, с. 197–198], і про них практики вели мову лише побіжно, відстаючи від дискурсу наукових світил, у якому постали нові сміливі дослідження про Василя Стуса [6, с. 83-84], який урешті ввійшов до шкільної програми з української літератури, а також про Тараса Мельничука, який згаданий у підручниках, але системно не вивчається [7, с. 7–8].

У ХХІ столітті дослідження небувало заглибилися, адже рух опору постав як філософія століття, про що ведуть мову В. П. Крупка та І. А. Зелененька [8, с. 30–31], [9, с. 148–149], через гноблення влади СРСР, переслідування, рух опору сформував національні літературні смаки та впливає на них далі, такою силою впливу характеризується ще тільки «Кобзар» Тараса Шевченка.

Але сьогодення вимагає більшого, тобто не лише цитування, а й розуміння та рецепції, до прикладу, варто цитувати логічно завершену частину (фрагмент, що є реченням із закінченою думкою) твору.

Згадаємо тут першу частину поеми «Кавказ», у якій ідеться про катування Прометейя. Але політична поема «Кавказ», хоч і починається з міфологічної образності, – то не власне екзотика, твір написаний, знову ж таки, для нас і про нас, а не лише з натяком на долю загиблого на Кавказі з вини Російської імперії Якова де Бальмена, близького по духу генієві.

Дійсно, це актуально, бо йдеться про досягнення та втрату свободи індивідуальної та народної, це вражає, як і багато іншого, написаного в «Кобзарі», що екстраполюється в «Палімпсестах» Василя Стуса. Згадаємо тут і складні філософські «Псалми Давидові», вони характеризуються гносеологічною могутністю, а не лише є даниною Біблії.

Геній Тараса Шевченка покликав до боротьби дисидентів, і, зокрема, Василь Стус та Іван Драч розмежовували чітко «Кобзар» Тараса Шевченка й кобзарство Тараса Шевченка (а також кобзарство в Тараса Шевченка, як образ і феномен). Це викликано тим, що громадянам важко було визначити, що «геній Тарас Шевченко», а не лише «Кобзар Тарас Шевченко», це вельми критично оцінив Василь Стус через образ поезії як Тарасових провісних птиць понад Дніпром.

У середині ХХ століття саме про це явище недооціненості, ідеологічних нашарувань, комплексу меншовартості написав Іван Драч у «Виклику» [2]. Отже, варто використовувати слово «геній» не як певний титул, а заради захисту національної ідентичності. Цим ми не заперечимо жоден із моментів розвитку світової культурної цивілізації, але й не применшуватимемо досягнення свого народу, не васалізуємо їх.

Ми, природно, любимо легкі ліричні вірші Василя Симоненка (згадаймо «Лебеді материнства», «Ти знаєш, що ти – людина...» [11]), твори, де промовляє наша ідентичність, лебедями, казкою з «сивими очима», «червоними і чорними нитками». Ми всі зачитуємося віршами Ліни Костенко: «Шукайте посмішку Джоконди, / Вона ніколи не мине...» [9].

Отже, сучасники шукають її, посмішку роботи світоча Ренесансу Леонардо да Вінчі, вічну опоетизовану Мону Лізу, чиє обличчя частіше не

розуміємо, аніж порушуємо питання краси. Ми розмислюємо навколо проблем вірності та зради в історичному романі у віршах «Маруся Чурай», але забуваємо про стратегії «Берестечка».

І в Ліни Костенко є поетична інтерпретація тих же «Псалмів Давидових». Я хочу звернути вашу увагу на той-таки «Псалом І» [9]. Тобто ген геніальності українця, виплеканий через досвід народної та християнської культури, благословенний присутністю Великого Тараса, а далі – Василя Стуса, поета екзистенційного спазму, чії твори сповнені Україною.

Але все ще малознані загалові поети-дисиденти з могутнім дохристиянським відчуттям і фольклорним мелосом Ігор та Ірина Калинці, котрі віднайшли для українців могилу співця Лемківщини Богдана-Ігоря Антонича й пропагували його творчість, поет-мольфар, перший Тарас серед Національної премії імені Тараса Шевченка Тарас Мельничук проголошував себе мольфаром [10].

Читач, залюблений у творчість Тараса Шевченка, хоче бачити його продовження в літературі, це природно. І тому українська література самобутня, вартісна у світі, що має таке продовження у Василеві Стусові, що кожне явище неповторне, самодостатнє – це ґрунт і гарант прийдешнього (і не лише в мистецтві, а й у справі державотворення). Справа й у тім, що художня цінність і якість – не у прозорості й позірності вірша, не в техніці (хоча сьогодні до цього надзвичайно високі вимоги, бо живемо в інтелектуальному суспільстві)... Смак – справа індивідуальна, та саме читання віршів із різним емоційним тонуванням, із символами, метафорами, полярним культурним досвідом рятує від збіднення досвіду.

Література

1. Дисиденти. Антологія текстів / за ред. О. Сінченка. Київ : Дух і літера, 2018. 656 с.
2. Драч І. Поезія. URL: http://ukrlit.org/drach_ivan_fedorovych/tvory

3. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...»: Тарас Мельничук і літературний процес 60–90-х років в Україні. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.

4. Зелененька І. Лірика дисидентів Василя Стуса й Тараса Мельничука як опозиція тоталітаризму. *Філологічний дискурс*. Вип. 10. 2020. С. 61–68.

5. Зелененька І. Метафора в ліриці Тараса Мельничука. *«Наукові записки» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: Зб. наукових праць. Сер. Філологія*. Вінниця, 2007. Вип. 9. С. 197–199.

6. Зелененька І. А. Метафоризована флористична символіка в дисидентській поезії Василя Стуса й Тараса Мельничука. *Філологічний дискурс: зб. наукових праць*. Хмельницький, 2019. Вип. 9. С. 83–90.

7. Зелененька І. А. Образна система лірики Тараса Мельничука : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : 10.01.01. Львів, 2009. 15 с.

8. Зелененька І., Крупка В. Василь Стус, Тарас Мельничук, Володимир Забаштанський та Шевченків космос України. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору : наук. зб. / редкол. : В. А. Просалова та ін.* Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. Вип. 26. С. 30–42.

9. Зелененька І. А., Крупка В. П. Василь Стус, Тарас Мельничук, Володимир Забаштанський: інтерпретація України. *Василь Стус: життя, ідеологія, творчість, соціополітичний і літературний контекст*. Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої вшануванню пам'яті відомого українського поета, перекладача, літературознавця і правозахисника. Вінниця, 2018. С. 148–153.

10. Костенко Л. Поезія. URL: <http://www.rulit.me/books/lina-kostenko-poeziya-read-410864-47>

11. Мельничук Т. URL: <https://ucf.in.ua/archive/5f1c2bfa43adbb571b1bffe5>

12. Симоненко В. Поезія. URL: <http://poetyka.uazone.net/symonenko/>

13. Стус В. Поезія. URL: <http://poetyka.uazone.net/stus/>

14. Шевченко Т. URL: http://litopys.org.ua/links/taras_shevchenko.htm

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ТРАДИЦІЙ У РОМАНІ АНАТОЛІЯ СВИДНИЦЬКОГО «ЛЮБОРАЦЬКІ»

Кислиця Дарія

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Актуальність вивчення досліджуваного епічного твору в межах шкільної програми на уроках літератури рідного краю зумовлена стійким інтересом до сучасної української літератури, зокрема до нового осмислення загальнонародних явищ і проблем, зразком поєднання яких є роман – сімейна хроніка «Люборацькі» подолянина Анатолія Свидницького, він позначений увагою до витоків національної історії, культури, традицій, релігії, пошуку ідентичності й етнічної ментальності.

Творчість Анатолія Свидницького досліджували Іван Франко [9, с. 194–470], Сергій Єфремов [3, с. 315], Олександр Коваленко [8, с. 1–364], Микола Зеров [5, с. 56] та ін. Однак колорит зображення народного життя в романі «Люборацькі» Анатолія Свидницького досліджений не був, що й зумовлює наше стійке зацікавлення. Згодом подібну форму використав у своєму епосі Михайло Стельмах, про що пише І. А. Зелененька [4, с. 520–521].

Реалістично відтворюючи тенденції першої половини й середини ХІХ ст., Анатолій Свидницький зобразив, що церковно-релігійні процеси тісно пов'язані зі суспільно-політичною ситуацією, а проблеми віри переплетені з проблемами мови, національного самоусвідомлення. За слушним зауваженням Івана Франка, роман Анатолія Свидницького «...виявляє дуже великий культурно-історичний інтерес, як образ, з одного боку, полонізаційних, а з другого боку, русифікаційних тенденцій, що підкопували патріархальний побут православного духовенства на правобережній Україні в 30-их і 40-их роках ХІХ ст.» [10, с. 307].

Із надзвичайним болем панімає Люборацька сприймає зміну часів та звичаїв, тому що в її свідомості викарбувані усталені старосвітські погляди на

життя та виховання. Адже на підсвідомому рівні, вона, як мати, відчуває загрозу для своїх дітей, бо чужоземне виховання має абсолютно негативний вплив.

Представниками старосвітського духовенства у романі «Люборацькі» є отець Гервасій та його паніматка. Вони живуть за усталеними, сформованими традиціями, принципами життя, побуту, виховання дітей.

Анатолій Свидницький у художньому полотні роману «Люборацькі» використовує чимало архаїки, застарілих побутивізмів задля відтворення культурно-побутового колориту селянства та міщанства ХІХ століття в Україні.

Присутні й у романі колоритні прислів'я, приказки, примовки, а також, чимало пісенних ремінісценцій і жаргонних зворотів. Вони композиційно застосовуються для яскравого підкреслення настроїв, емоцій та переживань персонажів, для глибшого втілення ідейних настанов автора.

Анатолій Свидницький пересипає роман народними піснями, подає їх не повністю, а в уривках, що влучно характеризують народний та емоційний колорит селян і міщан – веселощі, товарицькість, щиру гостинність.

Роман насичений народним гумором. При змалюванні образів отця Гервасія та паніматки він добродушно-співчутливий, часом переходить в іронію. Змальовуючи негативних персонажів, Анатолій Свидницький вдається до сатири.

Отже, Анатолій Свидницький у романі «Люборацькі» майстерно вводить у прозову канву твору шляхетський, релігійний і народний колорит відповідно до художнього задуму. Усе це сприяє рельєфному відтворенню зображуваного періоду історії українського народу ХІХ століття, передає настрої автора та його ставлення до висловлюваного чи описуваного. Варто додати, що народні, образні, іноді гумористичні, іноді елегійно-роздумливі діалоги надають викладові жвавості, динамічності й надзвичайної колоритності.

Література

1. Вундт В. Проблема психології народів. Київ, 2011. 144 с.

2. Гнатенко П. Український національний характер. Київ : ДОК-К, 1997. 271 с.
3. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ : «Феміна», 1995. 688 с.
4. Зелененька І. А., Брижата Д. В. Проза Михайла Стельмаха та літературний канон СРСР. *Fundamental and Applied Research in the Modern World* : Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference. Boston, USA, 2020. С. 520–531.
5. Зелененька І. А. Образи української психоісторії в поезії дисидента Тараса Мельничука. *Історико-культурна спадщина Дніпровського Лівобережжя, Курського Посейм'я та Слобожанщини: минуле і сучасність*: Матер. Другої Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 95-річчю обрання Павла Скоропадського гетьманом Української Держави. Глухів-Ніжин, 2013. С. 58–60.
6. Зеров М. Твори: У 2-х т. Київ : Дніпро, 1990. Т. 2. 600 с.
7. Історія української літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки до державної атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форми навчання / Авт.-упорядн.: Н. С. Поляруш та ін. Вінниця, 2017. 178 с.
8. Киченко О. Фольклор як художня система (Проблеми теорії). Дрогобич, 2002. 216 с.
9. Свидницький А. Люборацькі: Сімейна хроніка. Лондон : Видання Української Видавничої Спілки, 1956. 236 с.
10. Фразеологізми в ідіостилі Анатолія Свидницького : словник / укл.: Коваленко Б. О., Коваленко Н. Д. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Рута», 2019. 364 с.
11. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. Зібр. тв.: У 50 т. Київ : Наукова думка, 1976–1986. Т. 41. 1984. С. 194–470.
12. Хропко П. Анатолій Свидницький. Свидницький А. *Роман, оповідання, нариси*. Київ, 1985. 546 с.

ОБРАЗ МАРГІНАЛЬНОГО ГЕРОЯ В ЛІТЕРАТУРІ

Козлова Юлія

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Про феномен маргінального героя в світовій літературі заговорили тільки в середині ХХ століття, в епоху постмодернізму, з появою таких авторів, як У. Берроуз, Х. Томпсон, Ж. Жене, Г. Міллер, Ч. Буковські тощо. Але письменники-маргінали, що виходять у своїй творчості за межі наявної в той чи інший період літературної течії, суспільної моралі, а також часто використовують табуйовані теми, існували протягом усього світового літературного процесу.

Роман римського письменника Гая Петроні «Сатирикон», створений в I ст. до н. е. оповідає про пригоди двох товаришів Енколпія й Аскілта. Вони є яскравими зразками маргінального героя: Енколпій «вчинив зраду, вбив людину, осквернив храм» [1], а Аскілт «молода людина, що погрузла у хтивості» [1]. Крім того, роман наповнений натуралістичними описами оргій і бенкетів, що для читача наступних епох було табуйованими темами. Петроній фіксує приклади падіння моралі в Римській Імперії, створюючи цілу галерею маргінальних персонажів, які проводили час в розпусті й пияцтві.

В епоху пізнього середньовіччя досвід життя і творчості французького поета Франсуа Війона також може бути наочним прикладом маргінальності. Ф. Війон був злодієм, вбивцею, вигнанцем. Маргінальність письменника знайшла художнє відображення в парадоксальних і пародійних рисах його поезії, а також у використанні злодійського жаргону. У віршах Ф. Війона відображена його симпатія до покидьків суспільства, до всього підозрілого і злочинного.

Ліричний герой Ф. Війона, безумовно, маргінал. Увійшовши в число «вічних образів» літератури, він надихнув не одне наступне покоління письменників щодо зображення подібних героїв.

В епоху бароко німецький письменник Ганс Якоб Крістоффель фон Гріммельсгаузен створює роман «Сімпліссімус». Між бароковим мистецтвом і світоглядом, що характеризується примхливістю, еkleктичністю, неприродністю, «порочністю» (італійське слово «barocco» означає «порочний», «розпущений», «схильний до надмірностей»), і сучасною нам культурою постмодернізму можна провести паралелі. Літературний символ епохи бароко – блукач, відірваний від світу й суспільства. Таким є Сімпліцій Сімпліссімус і сам Гріммельсгаузен, вони виступають маргіналами стосовно усталеної німецької літературної традиції. Письменник не був визнаний за життя. Науковці й титуловані письменники або зовсім його не помічали його, або відгукувалися про нього зі зневагою.

Продовжувачем традиції скитальця Сімпліссімуса є Лемюель Гуллівер, персонаж, створений англійським письменником епохи Просвітництва Джонатаном Свіфтом. Гуллівер всюди виявляється зайвим: для ліліпутів він занадто високий, для велетнів – занадто малий, для жителів Лапути – дурний, для еху – розумний, для гуїґнгмів – незвичайний. У будь-якому з цих товариств Гуллівер є аутсайдером, маргіналом.

У кінці XVIII ст. маркіз де Сад представив новий образ маргінального героя, з якого зняті всі обмеження, починаючи із соціальних, і завершуючи релігійними. Подібними прийомами користується Артюр Рембо, якого можна назвати прямим спадкоємцем Ф. Війона і маркіза де Сада. А. Рембо – один з так званих «проклятих поетів» (за визначенням П. Верлена), знедолених і не визнаних.

Отже, образ маргінального героя, який є феноменом літератури другої половини XX ст., пройшов довгий історичний шлях в західноєвропейській літературі, починаючи з античних часів і закінчуючи епохою модернізму, і набув характерних ознак:

1. Натура маргінала характеризується спонтанністю поведінки. Вона вимагає здійснення мрій в той момент, коли вони є актуальними.

2. Для маргінала немає рамок, що обмежують форму здійснення його бажань. Відчуваючи потребу допомогти, зробити щось або підтримати когось, маргінал втілює своє бажання саме в той момент, який вважає найбільш для цього відповідним.

3. У сучасному суспільстві стосунки між людьми в основному побудовані на дотриманні умовностей певних соціально-психологічних ролей, на носінні своєрідних «масок», якими люди прикривають свої справжні думки й бажання, не дозволяючи їм вирватися назовні. У той же час маргінал перебуває виключно в злагоді зі своїми душевними пориваннями. Така щирість, у свою чергу, нерідко породжує конфлікти.

4. Як правило, маргінал персоналізує релігію, підганяючи її під себе, під свою «неповторну сутність», створюючи таким чином «індивідуальну» релігію на основі своєї особистої схильності.

Таким чином, маргінальна література є невід'ємною частиною літератури в цілому. Образ маргінального героя завжди існував і залишається одним з найбільш актуальних і сучасних, кожен раз вбираючи в себе характерні для тієї чи тієї епохи риси.

Література

1. Арбитр Г. П. Сатирикон. URL: <http://www.rulit.net/books/satirikon-read-228164-1.html> (дата звернення: 15.05.2021р.)

2. Феофанов К. А. Социальная маргинальность: характеристика основных концепций и подходов. Москва : Современник, 1987. 303 с.

СПЕЦИФІКА МОДЕЛЮВАННЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ «ОСТАННЯ ПРИНЦЕСА КОРЕЇ» КВОН БЙОН

Колядич Анастасія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Роман «Остання принцеса Кореї» Квон Бійон у корейському літературно-культурному просторі з'явився у 2009 році. У центрі твору – трагічна доля Докхе ончжу, останньої корейської принцеси династії Чосон. Як відомо, її життя довго перебувало на маргінесах історії. Квон Бійон поставила собі за мету розказати не тільки про біль і страждання Докхе, а повернути її ім'я історії.

Мета дослідження – проаналізувати засоби й прийоми, завдяки яким Квон Бійон вдалося створити цілісний образ принцеси Докхе ончжу.

Увага авторки твору зосередилася на психології жіночої особистості, узятій в широкому історичному контексті. За строкатим розмаїттям картин авторка бачить насамперед несумісність свободи жіночої особистості та пригноблювальної її деспотичної державності. Для письменниці Докхе ончжу – це дзеркало епохи, у якому відбилося життя Кореї періоду японської окупації. Остання принцеса Кореї династії Чосон її вразила найбільше. Безперечною заслугою авторки роману є те, що свою героїню вона змальовує в контексті її доби, складної і драматичної. Уважний читач помітить оті історичні екскурси й роздуми авторки, які сприятимуть глибшому змалюванню образів твору, зокрема історичних постатей. Доля Кореї, боротьба за її незалежність тісно переплетена з долею кожного образу, але чи не найбільше – з образом Докхе ончжу.

Остання принцеса Кореї Докхе ончжу формувалася в умовах корейської культури. Її моральні орієнтири створило оточення, у якому вона народилася й жила. Безмежну любов батька, для якого дівчинка була сенсом життя, вона відчувала змалку, як і любов матері-наложниці. Розумна, талановита ончжу вміла все: вона в ранньому віці складала вірші, танцювала, малювала. Окрім усього, Докхе була ще й дуже кмітливою. Вона відчувала неправду й не хотіла її сприймати. Розкриваючи багатство та красу внутрішнього світу принцеси, авторка роману акцентує на її любові до квітів, трав, дерев, вона відчувала їхній запах, смак. Про життя поза стінами палацу дівчинка могла дізнатися під час

поїздки до школи й назад. Вона бачила вздовж дороги стомлених життям людей і готова була їм допомагати.

Психологічний стан своєї героїні авторка роману розкриває не тільки за допомогою внутрішніх, часто метафоризованих монологів, але засобом паралелізму, що допомагає передати настрій: «Безжальний час, ніби навмисно, ішов байдуже й повільно. Поступово весняний яскраво-зелений колір природи змінився на осінній – золотисто-коричневий» [1, с. 211].

Звертає тут на себе увагу й майстерно використана колористика. Письменниця часто використовує колір як спосіб вираження світобачення, відношення героїні до життя, її настрою, думок і переживань. Відсутність кольору або ж домінування сірого вказує на безжиттєвість світу, його безрадісність, у якому все штучне витіснило природне, і навпаки, кольорові описи пов'язані з простором природних людських стосунків.

Авторка роману, як добрий знавець людської психології, майстерно розкриває думки, почуття, переживання своєї героїні в особливо важкі для неї періоди. В активі Квон Бійон символічні образи дощу, після якого було «чисто та свіжо, а на обличчі Докхе з'являлася умиротворена посмішка». Також часто повторюваною є картина води з великою рибою, картина дощу, подана в розмові Докхе з Поксун у лікарні перед від'їздом на Батьківщину.

Удаючись до засобу художнього паралелізму, авторка в завершальному ліричному відступі визначить духовний модус трагічної долі Докхе: «Був погожий день з пронизливо синім небом, яке сяяло, аж засліплювало. Уперше з вуст Докхе не сходила щаслива усмішка. Вона народилася останньою принцесою династії Чосон, але не могла жити як принцеса. Вона була благородною особою, але всі її зреклися. Тепер на батьківщині починався її довгий шлях, наприкінці якого її чекала вічна свобода» [1, с. 334].

Квон Бійон вдалося реалізувати свій художній задум – розкрити долю жінки в надто трагічних її вимірах: розлука з рідною землею, невизнання її як останньої принцеси династії Чосон, бо незаконно народилася, втрата близьких і рідних, втрата любові.

Сюжетно-подієві та асоціативно-психологічні аспекти дали можливість авторці роману повернути Докхе ончжу не лише історії, а й психології, змодельовати образ корейської жінки нової доби, яка, незважаючи на складну життєву долю, зуміла пронести глибоке почуття любові до рідної землі, до батька, матері, до культури й мови свого народу. Поетизуючи підвищене почуття патріотизму своєї країни, Квон Бійон наголошує на трагізмі образу молодої жінки, насильно відстороненої від рідної землі, родини, спогади про яку гріють її душу й змушують стискатися та частіше битися її серце.

Важливу роль у розкритті психологічного стану героїв, зокрема принцеси Докхе ончжу, відіграють позасюжетні елементи, особливо описи: пейзажі, портрети для відтворення душевного стану героїв; ліричні відступи й роздуми, що допомагають глибше зрозуміти весь роман. Роман наповнений елементами символіки: образ води, риби, квітів, дерев, образ маминої шпильки для волосся тощо.

Внутрішня масштабність роману, його проникливий психологізм, послугування історичними фактами та історичними героями дають підстави вважати його історичним романом-хронікою. Авторка наділила свою героїню цілим комплектом стійких рис характеру, що зумовили тип поведінки людини, яка сповідує народну мораль, в основі якої добро, честь, благородність, відданість справі Батьківщини.

Жіночі образи роману – це художні моделі, які володіють певним набором цінностей, що тісно пов'язані між собою, взаємодоповнюють одна одну в процесі творення цілісної узагальненої картини життя Кореї періоду японської окупації. Вони виразно демонструють концепцію авторки та є її прагненням утвердити самоцінність людської особистості, а надто жіночої, удосконалити людину й суспільство, регламентувати поведінку жінок різних соціальних груп, сприяти гуманізації й демократизації їхньої свідомості за допомогою жіночих образів, які є акумуляторами події, носіями нових поглядів та ідей. Авторці роману вдалося створити незабутні жіночі портрети, подати їх з погляду сучасної жінки, письменниці в їх розвитку, акцентувати увагу читача

на основних аспектах жіночої долі: коханні, шлюбі, народженні дитини, а головне – на їхній свободі.

Художньо вмотивованими та переконливими в романі є й інші жіночі образи, пов'язані тематично й структурно з образом головної героїні. Це історичний образ матері Докхе ончжу Ян Квіін, її доньки принцеси Чхонхе, імператриці Мйонсон і служниці принцеси (наін) Поксун. У змалюванні цих образів романістка послуговується насамперед авторською характеристикою, внутрішніми монологами, екскурсами в минуле, абстрактними та психологічними портретами, снами (образ імператриці), діалогами, художніми деталями, пейзажними картинами, колористикою. Домінуючим тут є засіб психологізму, який підсилює відтворювану концепцію особистості.

Отже, представлена в романі «Остання принцеса Кореї» Квон Бйон типологія жіночих образів заснована на загальнолюдських, гуманістичних, морально-етичних і національних духовних цінностях Кореї межі ХХ-ХХІ століть. Це жінка, у якій гармонійно поєднуються зовнішня та внутрішня краса, свобода й незалежність, непохитний патріотизм.

Література

1. Биен Квон. Последняя принцесса Кореи: роман / пер. с кор. Г. Н. Ли. Санкт-Петербург : Гиперион. 2017. 352 с.

2. Ким Н. Н., Хохлова Е. А. Эволюция социального положения женщин в Корее от традиционного общества к современному. URL: <https://publications.hse.ru/articles/161706084>

ОСОБЛИВОСТІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЧИТАННЯ КНИГ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ У ВІЙСЬКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Легка Ярина

Інститут морально-психологічного забезпечення Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Важливим засобом у формуванні світогляду людини є художня література, зокрема твори про війну на Сході України. Адже саме в них порушено всі теми людського буття: братерства, любові, відданості, зради, кохання, обов'язку.

Твори про російсько-українську війну в Україні найактивніше досліджує Марина Рябченко та Ганна Скоріна. Остання склала список книг, який сьогодні налічує понад 600 позицій, та створила групу у фейсбуці «Книги_про_війну», де публікує новинки книг, відгуки читачів.

Саме Ганна Скоріна поділила книги за жанрово-родовими ознаками, авторами, на друковані та в електронному форматі. За жанрами ми можемо виокремити лірику й епос (прозу – оповідання, новели, романи; поезію (вірші, пісні), фотокниги, книги пам'яті й навіть комікси). Серед авторів не лише професійні письменники, а більша частина учасників бойових дій, які почали писати під час війни, також волонтери, капелани, журналісти, й навіть матері героїв видають книги.

Марина Рябченко, яка досліджує книги про АТО (ООС), виділяє такі особливості комбатантської прози: відсутність образу жертви, достовірність, емоційна включеність, інформаційна зброя.

Сьогодні дуже важливо популяризувати книги про російсько-українську війну, адже вони є і документом часу, із них ми можемо дізнатися про події, які відбувалися й відбуваються на Сході нашої держави, а для бійців саме вони виступають засобом реабілітації.

З метою популяризації читання начальник клубу у військовій частині повинен розробити свою комплексну програму, складниками якої є такі напрями: вивчення та врахування читацьких інтересів, уподобань; індивідуальна робота з військовослужбовцями; поповнення бібліотечного фонду; наочна популяризація читання в частині та ЗМІ; проведення масових заходів, встановлення партнерських стосунків з письменниками та закладами культури.

Крім цього, для популяризації літератури у військових частинах можна запропонувати низку форм та методів культурологічної роботи.

Під формами культурологічної роботи розуміють сформовану на практиці сукупність засобів і методів організації процесу соціокультурної діяльності, що передбачає залучення солдатів до процесу створення, освоєння, збереження й поширення цінностей культури. Найпоширенішими формами роботи є: книжкова виставка, зустріч з письменниками, бібліографічний огляд, електронна виставка, буктрейлер.

Книжкова виставка – наочний показ, спеціально підібраних та рекомендованих книг військовослужбовцям, для огляду й ознайомлення, який здійснюється з метою їх популяризації.

Зустріч з письменниками – одна з найкращих форм культурологічної роботи, де відбувається спілкування із самим письменником, військовослужбовці можуть поставити запитання, що має позитивний вплив на подальше сприйняття твору читачем.

Із швидким розвитком інформаційних технологій та розповсюдженням коронавірусної хвороби COVID-19 розвиваються нові форми та методи роботи, наприклад: електронна виставка та буктрейлер.

Електронна виставка – це захід, який не обмежений у часі та просторі, та реалізується за допомогою інтернет-ресурсів. Вона складається з текстової частини та графічної, аудіо- або відео зображень книг, які розкривають зміст виставки.

Буктрейлер – це короткий відеоролик (до 3-х хв.), в якому йдеться про книгу в довільній художній формі. Наприклад, ми можемо використовувати уривки з фільму «Позивний Бандерас», «Наші котики» або «Ворошиловград», для популяризації читання книг серед військовослужбовців.

Зауважимо, що важливо враховувати й методи культурологічної роботи – це прийоми та способи впливу на свідомість і поведінку військовослужбовців, розвиток їх духовності, творчого потенціалу засобами культури [1, с. 39].

Найчастіше в культурологічній роботі з творами художньої літератури АТО (ООС) використовують такі методи роботи: розповідь, бесіду, демонстрацію, ілюстрацію, театралізацію, інсценізацію. У своїй діяльності начальник клубу використовує також і педагогічні методи, виховні та психологічні.

Варто зазначити, що процес залучення військовослужбовців до читання книг про російсько-українську війну є довготривалим та вимагає чимало зусиль. Тому спочатку військовослужбовцям слід пропонувати художню літературу, щоб вони отримували задоволення від читання, розуміли, що відбувається у творі, після чого слід переходити до таких книг, як щоденник або хроніка.

Оскільки начальникові клубу слід поступово залучати військовослужбовців до читання книг про російсько-українську війну, то насамперед слід використовувати такі форми й методи роботи: різноманітні виставки, буктрейлери, проводити бібліографічні огляди літератури. Після цього можна провести зустріч із письменником, щоб посилити інтерес до прочитання тієї чи тієї книги, дати можливість поспілкуватися військовослужбовцям з автором твору. І насамкінець з появою стійкого інтересу до читання у військовослужбовців, слід проводити різноманітні читацькі конференції, диспути, літературні ігри, літературні вечори, обговорення книг тощо.

Література

1. Гузенко І. М. Організація та методика культурно-виховної та просвітницької роботи у Збройних Сил України: навчально-методичний посібник. Львів, 2010. С. 39.

2. Нагорна Н. Б. Бібліотечна абетка від А до Я: традиційні та інноваційні форми роботи. Суми, 2008. URL: <https://sodb.sumy.ua/img/metod/metod-porady/200806.pdf>

3. Ветеранська література. 2021. URL: <https://www.facebook.com/theukrainianpatriots/videos/708444926494999>

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ КОЗАЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ У РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША «ЧОРНА РАДА»

Майданюк Юлія

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

У романі, що давно ввійшов до шкільної програми з української літератури, простежуються ознаки тотальні, дискурсні, дискусійні, психоісторичні. Романні твори вельми важливі для шкільної інтерпретації – дослідженням цього зайнялися Ніла Зборовська [5], Алла Віннічук [5], Ніна Поляруш [5], Ірина Зелененька [6] та ін. Загалом, майже вся українська література втілює в собі етноментальний колорит, особливості якого можна простежити через антропонімічні образи.

Роман-хроніка «Чорна рада» є багатогранним джерелом етноментального колориту доби козаччини, доби Руїни. Твір ілюструє великий масив етнічних рис, що втілені, зокрема, у вельми цікавих, оригінальних власних назвах, в антропонімах лицарів. У своєму історичному романі «Чорна рада» Пантелеймон Куліш ілюструє етноментальність з допомогою традиційної та авторської антропоніміки, яка детально характеризує героїв твору та їхні індивідуальні риси характеру.

Антропонімічні образи, використані в романі, різноманітні у своєму значенні, створюють ментальний колорит твору. Пантелеймон Куліш уміло вводить у твір антропонімічні образи, які виконують не лише естетичну функцію, а й відтворюють ментальність особистостей тієї історичної доби, що представлена в романі. Письменник влучно підбирає іменування, що описують специфічні риси героїв, їхню психологію.

Кожен з образів-антропонімів відіграє певне локальне значення, виконує концентраційну функцію – читач може визначити, що наскрізним є для персонажа. Зображення подій так званої козацької «чорної ради» дало змогу авторів описати історичну драму України доби Руїни – обрання Іванця

Брюховецького гетьманом за намовою московитів, знищення стратега Якіма Сомка.

На основі досліджуваного матеріалу твору можемо окреслити такі типи образів-антропонімів у романі:

1) авторські образи-антропоніми, дійсні персонажі твору – бойовий козак зі старшини з досвідом Шрам.

У цікавих перипетійних життєвих лініях автор історичного роману найкраще, найвигідніше зобразив ментальність українського етносу, його вершину – лицарство, але зазначимо, що авторські образи-антропоніми мають в собі риси цілком реальних постатей, збірні;

2) історичні образи-антропоніми, які також є персонажними, безпосередньо діють у творі – іменування видатних козаків та зрадників незалежницької справи, і це, у першу чергу, Яким Сомко та контрадикторний до нього Іван Брюховецький, а також згадувані в описах авторських та в розмовах персонажів й інші гетьмани, кошові, полковники;

3) побіжно згадані через аналіз історичної звитяги козацтва за два століття – Павлюк, тобто гетьман Павло Бут, отаман Тарас Трясило (Федорович), отаман Яків Остряниця;

4) Єремія Вишневецький постає через згадку про власні маєтності, це лише натяк на зраду козаків і видачу їх полякам під Берестечком;

5) як героя найбільшого, ключового згадано Богдана Хмельницького;

6) Іван Виговський, Юрась Хмельниченко – інші драматичні гетьмани, згадані в романі;

7) не має стосунку до подій «чорної ради» й не призводив до неї згаданий у романі величально Самійло Кішка, те ж саме стосується полковника Данила Нечая, полковника Максима Кривоноса (Перебийніс), полковника Станіслава Нестора Морозовицького (Морозенко).

Оскільки, в основі роману-хроніки історична подія – «чорна рада», то саме чільні історичні постаті залишаються етноментальною константою, яка дає можливість авторові натякати на продовженні боротьби попри поразку.

Саме описуючи козаків, події ренесансу й бароко, автор передає колорит доби, небезпеки Руїни. Кожний героїчний персонаж є втіленням яскравих етнічних рис, зберігає в собі не лише історичне, а й повчальне значення, на відміну від персонажів-зрадників, колаборантів, лібералів, які з висоти століть виглядають як винуватці віковичної трагедії українців – рабства, неволі територіальної та духовної.

Отже, в історичному романі Пантелеймона Куліша «Чорна рада» етноментальний колорит передано завдяки антропонімічним образам, а саме образам козаків, котрі письменник увів до твору. Авторські образи-антропоніми демонструють сутність героїв, їхні характерні риси, а історичні антропонімічні образи маркують історичні події.

Література

1. Вундт В. Проблема психології народів. Київ, 2011. 144 с.
2. Гнатенко П. Український національний характер. Київ : ДОК-К, 1997. 271 с.
3. Даниленко О. В. Семантичні особливості антропонімів діячів Києво-Могилянської академії XVII–XVIII ст. *Magisterium*. Київ, 2016. Вип. 62. С. 21–26.
4. Домбровська Л., Гулак В. Життєвий і творчий шлях Пантелеймона Куліша (1819–1897). *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 6. С. 1–5.
5. Зборовська Н. Код національної літератури як психоісторична проблема. *Слово і час*. 2007. № 1. С. 58–63.
6. Зелененька І. А. Образи української психоісторії в поезії дисидента Тараса Мельничука. *Історико-культурна спадщина Дніпровського Лівобережжя, Курського Посейм'я та Слобожанщини: минуле і сучасність*: Матер. Другої Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 95-річчю обрання Павла Скоропадського гетьманом Української Держави. Глухів-Ніжин, 2013. С. 58–60.
7. Івашків В. Пантелеймон Куліш – «перший справді національний письменник український». *Слово і час*. 2019. № 8. С. 4–13.

8. Історія української літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки до державної атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форми навчання / Авт.-упорядн.: Н. С. Поляруш та ін. Вінниця, 2017. 178 с.

9. Климчук О. В. Літературно-художній антропонімікон П. Куліша : склад, джерела, функції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Ужгород, 2004. с. 19.

10. Куліш П. О. Чорна рада. Київ : ВАТ «Видавництво «Київська правда», 2003. 184 с.

ДИДАКТИЗМ РАННЬОЇ ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Манько Леся

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Ліризм Тараса Шевченка як універсальний у сенсі шкільного трактування розглядають такі науковці: А. П. Віннічук [9, с. 125], В. П. Крупка [9, с. 141], Н. С. Поляруш [9, с. 132], В. І. Ткаченко [9, с. 135] і як певне ментальне утворення, також і як ментальну проєкцію формантів культури, подають його як культурне, соціально-психічне утворення у свідомості народу, від джерел якого все життя був залежним автор «Кобзаря».

Поняття образності виступає одиницею такого знання, яке передбачає вихід з колективного знання з етнокультурною специфікою через індивідуальне, споріднене з етнічним світобаченням. Це залишається актуальним, спадковим, так би мовити, відшевенковим, про що пише у своїх дослідженнях І. А. Зелененька [3, с. 174–175], спостерігаючи певні спадкові форми в творчості поетів другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Фактор того, як творчість баладна з 40-х років ХІХ століття впливає на пісенне сьогодення України, що сприймається дидактично, не вивчений, потребує глибшого розгляду образність балад Тараса Шевченка як контент

впливу на свідомість сучасних українців. Подібні проблеми порушували у своїх дослідженнях уже згадувані науковці-подоляни А. П. Віннічук [1, с. 16–17], І. А. Зелененька [2, с. 175–176].

Тарас Шевченко вдало використовував дидактичне багатство словника, педагогічний потенціал української мови, її, як світової, що формує враження в дітей про поета як неординарного й феноменального, стосовного глибокої народності й, разом з тим, виразної інтелектуальності. У цьому, мабуть, і полягає таємниця творчості – як стати одним з найпопулярніших авторів, менестрелів, геніїв співаної лірики, чиї напрочуд легкі манерою твори підхоплять покоління, як і сталося з названими постатями. В образній картині світу Тараса Шевченка можна виділити певну систему логічних категорій, а також національне забарвлення світовідчуття, де яскраве маскулінне сприймання світу й відчуття себе серед азійсько-імперського та європейського просторів й незалежницького світорозуміння (маючи при цьому підкреслені націонал-патріотичні переконання) сприймається як органічне, природне.

Усі образи ранньої лірики знайшли своє місце й відображення в свідомості багатьох поколінь українців уже з трьох століть, оскільки концептуальна образна картина світу геніального автора вельми близька їм була й залишається такою, адже цілком зрозуміла [1, с. 16].

Межі між певними образними моделями, що слугують для відображення світу, які можна ідентифікувати через концепти, є стертими або ж невиразними, так, до прикладу, сприймаються Україна й Катерина, Україна й ненька, степ і козацькі могили по ньому.

Образна картина світу Тараса Шевченка як баладника визначається стихійними знаннями автора про себе, світ, почуття в родині, між чоловіком і жінкою. На це формування вплинули також наукові знання з царини філософії, живопису, а також унікальна специфіка пісенності України, стилістичні потенції сучасної української мови [7, с. 74–75].

Поет вельми вдало інтерпретував свій життєвий досвід і відфольклорні уявлення через опосередковане, елементарне чи повне уподібнення та

розподібнення (дівчина й тополя) певних понять, а також через перенесення домінантних і васальних ознак з одного явища на інше з метою створення певного порівняння чи художнього означення, задля конструювання метафори чи для гротесків, оксиморонів, що ґрунтуються на контрастах (зілля ворожки й життєва правда, материнство й безщасність).

У культурі кожного народу є певні взаємопов'язані універсальні образи, які й спроможні визначити народність, етнос, а також культуру й мову [10, с. 8–9], саме ними поет і оперує, поєднуючи їх з екзотичними все активніше в плині життя. Романтичні моделі образів: фольклорні у взаємодії з історичними та зі стихійними авторськими, тут іще не зустрічаються античні образи, культурологічні, мало біблійних.

Тому цікавим явищем серед ранньої романтичної поезії Тараса Шевченка є балади, вони фундаментують уявлення про слов'янську баладу XIX століття, особливо споріднюючи її з польською та з білоруською, меншою мірою – з російською. У «Тополі» та в «Причинній» є етнічно марковані епітети, порівняння, метафори, а також неповторний відфольклорний мелос, що легко сприймається учнями.

Образність балад є динамічною за своїм символічним значенням, її інтенціональність є фундаментальною для свідомості українців – це рух від кохання до зради, від зустрічі до розлуки, від життя до смерті, від розквіту до забуття, від молодості до старості, від зрозумілого до паранормального й не поясненого в людській природі та в світі. Свідомість генія-класика, сучасних піснярів і незнищенна європейського штибу мова нашого народу сукупно витворюють абсолютно оригінальне ціле, що нам дійсно цікаво вивчати.

Література

1. Віннічук А. П. Художня інтерпретація Коліївщини в поемі «Гайдамаки» Тараса Шевченка. *Філологічний дискурс*, 2015. С. 16–19.

2. Зелененька І. А. Деякі функціональні аспекти використання Шевченкового епіграфа на занятті з української літератури в 10 класі. *Філологічні студії: зб. наукових статей*. Вінниця, ВДПУ, 2005. Вип. 3. С. 233–237.

3. Зелененька І. А. Образ Тараса Шевченка в ліриці Тараса Мельничука. До рецепції ідеї віри і правди. *З іменем Кобзаря*. Вінничани про Тараса Шевченка. До 200-річчя від дня народження поета / Упоряд. А. М. Подолинний. Вінниця : Консоль, 2013. С. 174–180.

4. Зелененька І. А. Сергій Татчин. *Подільські Божичі: посібник-хрестоматія із вивчення подільської поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.* / Наук. статті, коментарі та уклад. І. А. Зелененької. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. С. 149–152.

5. Зелененька І. А. Микола Кучерявий. *«Інверсія серця» – із покоління двотисячників: Хрестоматія зі сучасної молоді української літератури / Упоряд., вступна стаття, біографічні та літературно-критичні статті І. Зелененької*. Вінниця : ТП «Едельвейс і К», 2016. С. 80–81.

6. Зелененька І., Крупка В. Василь Стус, Тарас Мельничук, Володимир Забаштанський та Шевченків космос України. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору : наук. зб.* Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2018. Вип. 26. С. 30–42.

7. Зелененька І. А., Федик Т. А. Образ Тараса Шевченка в подільській поезії ХХ-ХХІ століть (із методичними рекомендаціями). *Духовні витoki Поділля: митці в історії краю: матеріали ІV Всеукр. наук.-практ. конф. 13 березня 2014 р.* Хмельницький : ХГПА, 2014. С. 69–75.

8. Зелененька І. А., Федик Т. А. Україна у віршах Василя Стуса, Тараса Мельничука, Василя Симоненка як дидактична традиція Тараса Шевченка. *Проблеми освіти: Зб. наукових праць*. Вінниця-Київ, 2015. Вип. 82. С. 95–99.

9. Історія української літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки до державної атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

денної та заочної форми навчання / Авт.-упорядн.: Н. С. Поляруш та ін. Вінниця, 2017. 178 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ОБРАЗІВ ПОВСТАНЦІВ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»)

Нечипоренко Вікторія

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Дослідження особливостей прози Володимира Лиса є актуальним, цікавим, своєчасним і можливим у межах шкільного дискурсу, оскільки творчість нашого видатного сучасника характеризують як епічну могутність із неповторним мовленням, цікавим на всіх рівнях, що вписується в історичний, націософський та антиколоніальний дискурси.

Чимало науковців, зокрема, мовознавці й літературознавці, такі, як Валентина Богатько [1], Алла Віннічук [9], Віктор Крупка [9], Ірина Зелененька [7], Тетяна Сіроштан [11] досліджували роман, проте особливості тропіки, порівнянь у сучасній романній прозі, зокрема, у «Столітті Якова» Володимира Лиса – це наукова цілина, що потребує вивчення. Учням, на нашу думку, було б цікаво поглинати техніку роману на позакласних годинах.

У романі Володимира Лиса досить великим кластером виступає група порівняльних конструкцій, в якій предметом порівняння є людина. Автор майстерно характеризує як зовнішні, так і морально-психологічні риси своїх героїв, описуючи внутрішні чинники, мовлення, рухи, стан персонажів – фізичний чи моральний – митець дає змогу читачу створити асоціативний образ описаного героя. Образом порівняння можуть бути явища дійсності, проте письменник найчастіше використовує представників тваринного світу (незнана твар, шуліка, собача, кінь, птах, цвіркун, кіт), представників рослинного світу (зернина, квітка, дуб), явища природи (хвиля, блискавка, хуртовина, туман).

У романі Володимира Лиса «Століття Якова» спостерігаємо частотне вживання фрагментів прислів'їв, приказок та інших малих фольклорних форм. Ці часто подибувані елементи порівняння стали типовими для епічної творчості багатьох українських письменників.

Автор використовує велику кількість порівняльних конструкцій, що належить до групи «особа». Частим у використанні є порівняння, що належить до семантичного типу «особа – тварина», адже порівняння зі світом тварин є типовим для загальнономовних порівнянь. Митець використовує асоціативний зв'язок «особа – явище природи», а також поширене у традиційній літературі «жінка – рослина».

Порівняння з тваринами часто використовують для збільшення могутності образу або ж задля того, щоб надати образу більш чітких ознак і характеристик. Крім того автор вельми влучно передав страх, помітна також любов українців до тварин.

У досліджуваному романі виділяємо таку категорійну сему, як «реалії», а саме можемо відзначити використання конструкцій з природнім явищем «мороз». Заразом виокремлюємо таку підгрупу, як «частина доби – тварина», адже письменник використав порівняння, де змодельовано особливість ночі.

Визначаючи тематичну групу «абстрактність», виділяємо підгрупу «абстрактність – особа», де крила є абстрактним явищем, до того ж спостерігаємо менш численні ознаки підгрупи «абстрактність – речовина».

Серед індивідуально авторських можемо виділити такі типи: фаунічні, флористичні, антропонімічні, атмосферні, космічні, топонімічні, гідронімічні, кінестетичні, сакральні.

До авторських порівняльних конструкцій можемо віднести порівняння, в якому предметом порівняння є група фауни. У продемонстрованих порівняннях ми простежуємо особливість побудови порівняльних конструкцій з фаунічною групою, адже прикладів цієї групи в творі налічуємо найбільшу кількість. Письменник виділяє у творі й флористичну групу порівнянь, зображуючи таким чином природні умови, що оточують мовця та читача.

Можемо виділити порівняльні групи топонімічних порівнянь, що митець застосовує в романі. Володимир Лис майстерно зображує кінестетичні порівняння. У прикладах цієї групи ми простежили індивідуальність порівнянь автора, що відрізняють його від інших митців слова. Вабливим прикладом також є група сакральних порівнянь.

Отже, у романі Володимира Лиса «Століття Якова» традиційні та індивідуальні порівняння є незамінним компонентом художнього тексту та важливим засобом тропеїчної насиченості мистецтва слова. Детерміновані особистим світосприйняттям письменника, вони, з одного боку, є показником його індивідуального стилю, а з іншого – постають результатом реалізації певної стилістичної настанови.

Література

1. Богатько В. Структурно-семантична специфіка еліптичних речень у прозових творах Володимира Лиса. *Мовознавство*. 2017. № 25. С. 50–57.

2. Голоюх Л. В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту (на матеріалі сучасної української історичної прози) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Інститут укр. мови. Київ : Наук. думка, 1996. 225 с.

3. Зелененька І. А. Образи української психоісторії в поезії дисидента Тараса Мельничука. *Історико-культурна спадщина Дніпровського Лівобережжя, Курського Посейм'я та Слобожанщини: минуле і сучасність*: Матеріали Другої Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 95-річчю обрання Павла Скоропадського гетьманом Української Держави. Глухів-Ніжин, 2013. С. 58–60.

4. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...»: Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.

5. Зелененька І. А., Брижата Д. В. Проза Михайла Стельмаха та літературний канон СРСР. *Fundamental and Applied Research in the Modern World : Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference*. Boston, USA, 2020. С. 520–531.

6. Зелененька І. А., Григорович О. Б. Антитоталітарний дискурс у прозі Юрія Мушкетика (на матеріалі оповідання «Суд»). *Innovation in Science: Modern Challenges* : The 3rd International scientific and practical conference. Munich, Germany, 2020. С. 199–204.

7. Зелененька І. А., Нечипоренко В. В. Образотворчий потенціал порівнянь у романі Володимира Лиса «Століття Якова». *Results of Modern Scientific Research and Development. Research and Development* : Proceedings of I International Scientific and Practical Conference. Madrid, Spain, 2021. С. 429–435.

8. Зелененька І. А., Плоскіна І. В. Художнє порівняння як специфічна форма трансляції історії в романі Василя Шкляра «Чорний ворон». *The World of Science and Innovation* : Abstracts of VII International Scientific and Practical Conference, 10–12 February 2021. London, United Kingdom 2021. С. 502–511.

9. Історія української літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки до державної атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форми навчання / Авт.-упорядн.: Н. С. Поляруш та ін. Вінниця, 2017. 178 с.

10. Лис В. Століття Якова. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. 240 с.

11. Сіроштан Т., Бережна Т. Стилiстичнi параметри синонiмiї у творах Володимира Лиса. 2020. № 2. С. 128–132.

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЧОРНИЙ ВОРОН»

Плоскіна Ірина

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст., після кризи методологій, що торкнулася і загальноосвітньої школи, у вітчизняній науці про літературу

з'являються дослідження про індивідуальну манеру того чи того автора, про домінанти стилю, хоча це важко сприймати дітям.

У сучасній літературі можна, на погляд багатьох науковців, ідентифікувати форми відображення життя та світосприйняття нашого багатостраждального народу.

Українські письменники керуються тією мотивацією, що все реальне й ірреальне пізнається в порівнянні, тобто здатність мислити навколо явищ у ключі компаративності була, є й залишається актуальною цариною фантазування.

Стиль таких прозаїків, як Володимир Лис, Василь Шкляр, Мирослав Дочинець, Марія Матіос, Андрій Кокотюха, Ірен Роздобудько, Макс Кідрук, Люко Дашвар, Вікторія Гранецька, Валентина Гальянова, не вивчається в сучасній школі предметно, лише сміливо згадується, на основі віртуозності поєднувати зовсім непоєднане [5].

Володимир Лис уміє втілювати глобальні словесні комплекси в стійкі й короткі мовні формули, здійснюючи це на основі більш чи менш локальних чи тотальних, стійких чи приблизних асоціацій, що походять із різних сфер життя. Учням це легше зрозуміти інтуїтивно, зі слів учителя на позакласному занятті, аніж дослідити з твору.

Серед одиниць, що виконують художню та, разом з тим, прагматичну функцію в художньому творі, підкреслено важливе місце посідають порівняння. Саме компаративеми, як їх іноді кваліфікують науковці-філологи, дозволяють авторові деталізувати уявлення про певний об'єкт чи суб'єкт (а також об'єктно-суб'єктні та суб'єктно-об'єктні відношення) у художньому полотні, вигідно демонструє ставлення до зображуваного (до відображеної дійсності) з боку митця.

Важливо, що термін «порівняння» визначили як дієвий засіб-конструктор індивідуального авторського стилю, котрий стосовно історичної прози ґрунтовно дослідила А. П. Віннічук [1, с. 7–8]. І. А. Зелененька дослідила образність компаративних конструкцій у поезії другої половини ХХ – початку ХХІ ст. [3,

с. 78–79] та в героїчній, історичній і психологічній прозі ХХ століття, зокрема, у творчості таких прозаїків, як Володимир Лис і Василь Шкляр.

Отже, є чимало актуальних сучасних досліджень такого продуктивного явища в прозі, як порівняння. Проте проблема функціонування авторського (індивідуального) та народного (відфольклорного) порівняння в тексті художнього твору залишається не вирішеною, оскільки на ілюстративному матеріалі з різних творів можна типізувати механізми творчості, ознаки сучасної образності.

Порівняння є частотними в усіх прозових творах Василя Шкляра. Це стосується, передовсім, оповідань, прози (фікшн), що виходила окремими книгами, де порівняння ще не характеризуються версифікаційним привіллям: «Де твій Остап, Соломіє?» (1979), «Живиця» (1982), «Турецька нічія» (1982), «Стороною дощик іде» (1983), «Борг» (1983), «Крук-птаха нетутешня» (1985), «Високі гори у Ялті» (1988), «Треба спитати у Бога» (2019).

Більш традиційними є компаративні конструкції у творах Василя Шкляра для дітей: «Шовкова нитка» (1976), «Черешня в житі» (1983), «Шовковий дощик» (1984), «Хорошого потрошку» (1987), «Песик Гав, соловейко, джміль і два жолуді» (2016), «Помста Баби Яги» (2017). На особливу увагу в контексті творення глибоких асоціацій, портретів на основі порівнянь заслуговують великі епічні твори майстра, дискурсними є такі романи Василя Шкляра: «Ключ» (1999), «Елементал» («Самотній вовк») (2001, 2018), «Кров кажана» («Нікуб: Кров кажана») (2003, 2010), «Залишенець. Чорний ворон» (2009), «Маруся» (2014), «Чорне сонце» (2015), «Троща» (2017), «Характерник» (2019).

Звісно, яскравий, драматичний історичний матеріал, трагедія визвольних змагань на території так званого Холодного Яру привертає увагу глибиною знання народного життя й народного спротиву, що письменник передав і за допомогою цікавих порівнянь, вишуканих у фольклорі холодноярівців, подибуваних на Черкащині, Сумщині й на Поділлі, авторських, що постали на основі народних.

Уперше історичний роман було надруковано в один і той же рік під різними назвами, себто під двома – харківське видавництво «КСД» оприлюднило роман під назвою «Залишенець» (2009), а культове столичне видавництво «Ярославів вал» випустило в світ книгу під назвою «Чорний ворон» (2009) [5].

В історичному романі «Чорний ворон» читач постійно натрапляє на свіжі, цікаві (стосовно зображення персонажів, перипетій, баталій, любовних та інтимних сцен) порівняння, що дозволили авторові справді неповторно описати своїх, без перебільшення, унікальних героїв, звитяжців і відчайдушів, до того ж, не лише чоловіків, а на контрасті до них – дівчат і жінок-борчинь за свободу України [5].

Також автор продемонстрував на фоні героїчності українців першої третини ХХ століття їхніх абсолютних антагоністів, а не просто ворогів, він влучно описав, навіть вималював за допомогою порівнянь чекістів, більшовиків, червоноармійців, їхній обслуговуючий персонал, місцевих покручів і зрадників, акцентуючи увагу й на їхніх постатях, а не лише на героїчних, що увиразнює рецепцію й дає можливість помітити влучні авторські образи та компаративеми, що їх, по суті, сконструювали.

Саме порівняння дозволили авторові блискуче відтворити настрої населення України першої третини ХХ століття, серед якого не всі, на жаль, прагли незалежної України, не усвідомлюючи колориту краю, культури, мови, навіть праці на землі; усе це демонструють порівняння українські й чужомовні (з російської мовної культури, до прикладу, з лексики чекістів, більшовиків та червоноармійців).

Опис у «Чорному вороні» відбувається, так би мовити, когнітивно, має місце певне випадкове логічне зіставлення на основі якоїсь алогічності чи парадоксальності подій, хоча й часто на певній логічній платформі. Часто ознака може бути не оформленою в образі, але при цьому читач її повністю розуміє, що наближає його до розуміння всього твору, що й потрібно було довести.

Література

1. Віннічук А. П. Розвиток українського історичного роману. *Філологія: зб. наукових праць*. Київ, 2009. С. 296–300.
2. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...»: Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.
3. Зелененька І. А., Нечипоренко В. В. Образотворчий потенціал порівнянь у романі Володимира Лиса «Століття Якова». *Results of Modern Scientific Research and Development. Research and Development : Proceedings of I International Scientific and Practical Conference*. Madrid, Spain, 2021. С. 429–435.
4. Зелененька І. А., Плоскіна І. В. Художнє порівняння як специфічна форма трансляції історії в романі Василя Шкляра «Чорний ворон». *The World of Science and Innovation : Abstracts of VII International Scientific and Practical Conference, 10-12 February 2021*. London, United Kingdom 2021. С. 502–511.
5. Історія української літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки до державної атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форми навчання / Авт.-упорядн.: Н. С. Поляруш та ін. Вінниця, 2017. 178 с.
6. Шкляр В. Чорний ворон: роман. Київ : Ярославів вал, 2010. 384 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ АДРЕСНОЇ ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Пшемиська Тетяна

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

У шкільній програмі немає акцентуації на різновидах поезії Лесі Українки, лише талановитий практик може вести мову про адресну лірику, про що писали В. А. Жадько [1], В. І. Ткаченко [3], І. А. Зелененька [2], В. М. Назарець [4], [5] та ін. Звертання як фразова форма апеляції (та звернення – як змістове його наповнення) ідентифікують адресата мовлення, а також

виступають у процесі ліричного діалогу індикаторами соціальних, політичних, історичних, любовних, родинних, дружніх та іншого виду відносин. Це складно зрозуміти учням, але так захопливо пізнавати через присвяти біографію та взаємини.

Альтернатива форми звертання та звернення залежить від різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників: найперше це соціальний статус, міра близькості стосунків авторки (або ж її героїні) з особою, до якої вона звертається, від віку, статі, враховуємо також офіційність відносин або нез'ясований автобіографічний характер, що супроводжується гіпотетичністю тощо. Усе це дає нам підстави виділити кілька різновидів етикетних звертань та ліричних звернень, що ними насичені ліричні, ліро-епічні та драматичні твори Лесі Українки. Змістовно-тематичний потенціал звернень реалізується через особу, яка здатна реагувати у творі вербально, на рівні діалогів, почуттєво й емоційно або ж її реакція відсутня – відтак, діалог не має повної реалізації, є внутрішнім, а зовні це – монолог, що має вектор звернення. Отже, розрізняємо:

1) звернення до родичів: це тематичний контекст своєрідного родинного послання, зумовлений специфікою стосунків; діалогічна настанова тут майже не стосується суспільних проблем, а окреслена мотивами родинності, ставлення членів родини до інших тощо (прикладом є родинні послання Лесі Українки «Колискова», «Веснянка (сестрі Ользі)», «Братові й сестрі на спомин», «Вечірня година» («Коханій мамі»), «Місячна легенда» (матері Олені Пчілці), також уналежнюємо сюди перший розділ збірки «Сім струн» (дядькові Михайлові Драгоманову); перше поетичне послання 9-річної Лесі Українки «Надія» (1880 р., Луцьк), викликане арештом тітки Косач Олени Антонівни («тьоті Єля») й засланням до Сибіру, мисткиня акцентує увагу на нескореній силі роду через натяки на віру; позатекстовою є інформація про Лесину тітку, а в межах структурної організації (заголовок, присвята, епіграф) і в самому творі не згадується.

2) звернення до чоловіків, яких кохала Леся Українка: у 1886 р. Леся Українка в Колодяжному познайомилася з Максимом Славінським

(Ставиським), поетом, журналістом, перекладачем, учасником літературного гуртка «Плеяда», громадсько-політичним діячем, їх зблизив переклад «Книги пісень» Генріха Гейне, ймовірно, це було перше почуття, про що свідчить присвячена поезія з алегоричними натяками на нездійснену мрію про кохання.

3) звернення до Сергія Мержинського, котрий став чи не найдраматичнішим коханням Лесиною життя, адже не відповівши взаємністю, стосунки назвав «дружніми і сердечними», біль від невзаємності та від втрати відображений у таких поезіях: «Все, все покинуть, до тебе полинуть...», «Хотіла б я тебе, мов плющ, обняти...», «Скажи мені, любий, куди мої сльози поділись?», а також вірш у прозі або ж лист-сповідь «Твої листи завжди пахнуть зів'ялими трояндами...».

У зверненнях-уособленнях превалує предметність, явищність чи психічний стан; тут виділяємо:

1) явища живої та неживої природи, топоніми;

2) абстрактні поняття, почуття, стани, що не розглядаються окремо від мотивів.

Потенціал філософських звертальних формул поезії Лесі Українки дає нам підстави резюмувати про новаторські пошуки авторки в царині ліричних послань, що проголошують етичні й естетичні цінності. Аналіз окремих знакових творів засвідчив, що Леся Українка використовує звертальність, апеляції з експресивним, емоційно-відкритим забарвленням, що сприяє увиразненню постатей у її творчості та й у житті; це свідчить про виняткову інкрустаційну роль філософських, громадянсько-політичних звертань і ліричних звернень в організації поетичних творів Лесі Українки.

Отже, звертання – особлива та різнопланова універсалія, яка обслуговує найважливіші сторони діяльності ліричного героя й образу, зокрема організацію та регуляцію комунікативних відносин, які залежать від таких факторів, як час (епоха), менталітет, соціальна приналежність, професія, ступінь знайомства, рівень освіти й виховання, обстановка й ситуація мовленнєвого акту, вік, стать та ін. Тому необхідно відзначити, що

звертальність, як компонент мовленнєвого етикету, може бути представлена будь-яким предметом номінації живої і неживої природи. Альтернатива використання звернення обмежується комунікативною метою ліричного героя.

У результаті було встановлено, що поетка вводить у поетичні тексти звернення переважно з емоційним забарвленням, які допомагають виразити суб'єктивне ставлення до ліричного героя, дати йому певну характеристику, оцінку. Емоційне забарвлення передається найчастіше вживанням етикетних звертальних слів у переносному значенні, використанням означень-епітетів, повторенням звертань тощо.

У зв'язку з цим, звернення відіграють дуже важливу роль в організації поетичних текстів Лесі Українки. Даючи характеристику мовленню героя, вони несуть основне смислове навантаження.

Література

1. Жадько В. А. Філософський вимір поезії Лесі Українки. *Ідеологія національної аристократії (на пошану 150-річчя від дня народження Лесі Українки)* : зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., 25–26 лют. 2021 р. Львів: Друкарня Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, 2021. С. 315.

2. Зелененька І. А. Культурно-історичні та морально-етичні у драматичній поемі «Бояриня» Лесі Українки. *Ідеологія національної аристократії (на пошану 150-річчя від дня народження Лесі Українки)* : зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., 25–26 лют. 2021 р. Львів: Друкарня Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, 2021. С. 51–57.

3. Історія української літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки до державної атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форми навчання / Авт.-упорядн.: Н. С. Поляруш та ін. Вінниця, 2017. 178 с.

4. Назарець В. М. Жанрові форми адресованої лірики Лесі Українки. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. 2017. Вип. 9. С. 87.
5. Назарець В. М. Різновиди внутрішньотекстових адресатів в адресованій ліриці Лесі Українки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2016. Вип. 61. С. 265.
6. Українка Леся Вибрані твори. Київ: Дніпро, 1974. 617 с.
7. Українка Леся. Надія. *Зоря*. 1887. № 24. С. 413.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЕКЗОТИЧНИХ ОБРАЗІВ У ПОЕЗІЇ ПАВЛА ТИЧИНИ

Скрипник Уляна

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Однією з найяскравіших постатей шкільної програми з української літератури став парадоксальний, унікальний Павло Тичина. Його поетична спадщина цікавить знаних дослідників, таких, зокрема, як Г. В. Баран [1], Т. П. Беценко [2], О. О. Мошка [4] та ін. Чи не основною проблемою для шкільної інтерпретації стала стильова домінанта ранньої поезії модерніста, у якій вирізняється не просто екзотична образність, а її фонетична організація, унікальний звукопис, що не був досліджений ґрунтовно, це й спонукає нас до обсервації. Дітям легше це сприймати в читанні, але складно спробувати проаналізувати.

Творчість сонячного кларнетиста Павла Тичини тісно пов'язана з українським народним мистецтвом, з літературним процесом зламу століть, а також з європейським літературним процесом, до того ж, митець орієнтувався й на паралельне явище в російській літературі – так званий срібний вік, він діалогізував із ним.

У поетичній мові діткливого модерніста вибагливо й тонко, як можна зробити лише в музиці, поєдналися традиційні (класичні – античні та

ренесансні) та фольклорні (українські) образи й символи; саме зі змішування зорових, слухових, дотикових форм образності під впливом фантазування пов'язано новаторство й експериментаторство письменника. Павло Тичина ретельно працював з формою та словесним (понятійним) матеріалом для віршів.

Володіння своєрідною майстерністю звукопису свідчить про набуті вміння з імпровізації, сольфеджіо, ансамблевої гри, диригентства, акомпанементу, що супроводжувалися знаннями з історії літератури, розумінням вербальної діяльності як тонкої матерії, паралельної музиці. Павло Тичина володів унікальним чуттям мовообразних (мовобарвних) форм, що доводять нам такі його твори, як «Арфами, арфами...», «О, панно Інно...», «Хор лісових дзвіночків» та ін.

Найчастіше в любовних поезіях письменник використовує асонанси та алітерації. Ось приклад спроби асонансного осягнення почуття. Звукові варіації, повтори дають можливість логічно й музично поєднати слова у творі, витворити певний загальний ритм, а також ритм рядка, внутрішній ритм, до того ж образно систематизувати сенс, організувати думку, естетизувати оповідь, роздум і настрої. Багатогранна символіка сприяє розширенню звукових можливостей – емоційно тонувати вірші, змінюючи тональності (від мажору до мінору й навспак).

Павло Тичина врахував значення інтонаційних одиниць, конкретно – асоціативні та символічні; тому звукопис зберігає гармонію, він орієнтований на підкреслення особливого морально-етичного й почуттєвого змісту, а саме до цього спонукає музика. Отже, письменник надавав своїй поезії музичної функціональності.

Вельми природними для поезії майстра є, так би мовити, звукові слова, на позначення музичності, звучання, усього того, що вловне слухом, так звані слухові або ж акустичні образи (найчастіше це – іменники, прикметники, дієслова, вони здобувають певну градацію у віршах): *тиша, дзвін, гомін, стук*,

смiх, рев, шум; дзвiнкий, голосний, самодзвонний; (але саме дiєслiв найбiльше) ридати, кричати, гукати, говорити, шумiти, шепотiти, шелестiти, бринiти.

Отже, художнє мовлення Павла Тичини – звукотворне, музичне, живописне, динамiчне та статичне у вiдображеннi й переосмисленнi реальностi, насичене неповторними ритмами й образами на основi мистецьких знань i практик, вiдомих авторiв, що в поєднаннi становить унiкальность дару майстра.

Лiтература

1. Баран Г. В., Баран І. М. Лексика збiрки Павла Тичини «Сонячнi кларнети». *Науковi записки Нацiонального унiверситету «Острозька академiя». Сер. «Фiлологiчна»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2017. Вип. 68. С. 22–27.

2. Беценко Т. «Навколо – дзвоннi звуки ...» (Звукоповтори в поезiї Павла Тичини). *Культура слова*. 2016. Вип. 84. С. 56–65.

3. Беценко Т. П. Художньо-виражальнi прикмети фонiчної органiзацiї поетичної мови П. Тичини. *Науковий вiсник Мiжнародного гуманiтарного унiверситету. Сер. Фiлологiя : зб. наукових праць*. 2017. № 29, т. 1. С. 4–7.

4. Мошка О. О. Музичность як основа стильового синтезу ранньої поезiї Павла Тичини (на прикладi «Замiсть сонетiв i октав»). *Науковi записки. Нацiональний ун-т «Києво-Могилянська академiя»*. Киiв, 2002. Т. 20 :Ч. 1. С. 21–25.

ОСОБЛИВОСТI ВИВЧЕННЯ РИТУАЛЬНОСТI ГУЦУЛIВ

(ЗА ПОВIСТЮ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

«ТIНI ЗАБУТИХ ПРЕДКIВ»)

Сулима (Покотинська) Анастасiя

Вiнницький державний педагогiчний унiверситет

iменi Михайла Коцюбинського

Образ Карпат у досліджуваному імпресіоністичному творі має настільки поетичне, віртуозне відтворення, що заслуговує на шкільне потрактування, до того ж – ідеться про відображення колориту гірського краю, цікавого для дітей.

Образ Карпат мотивований обов'язково жанровою типологією. Повість як жанр, звісно, дає можливість широко інтерпретувати ідею та образ, певну метафору або конфлікт, ситуацію за допомогою тексту в його розмірі (від синтагми до всього тексту за потребою).

«Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського вважається повістю-попередницею «жанру сучасної міфопоетики в українській літературі» [8, с. 68], [1, с. 40–41]. У творчих концепціях письменників, і прозаїків, і поетів, образ-символ Карпат є багатofункціональним і різноемоційним, це символічна амбасада України, він несе поліестетичний потенціал, на чому наголошує І. А. Зелененька [2, с. 58–59].

З Карпатами та міфопоетикою гір безпосередньо пов'язане дитинство головного персонажа Івана Палійчука. Протягом повісті автор доводить, що життя гуцулів супроводжують гори. І фінал твору, як і завершення життя головного героя у повісті супроводять саме гори. Образ зелених гір несподівано стає символом смерті.

Гори сприймаються в уяві читача як смертоносна і, разом із тим, як життєдайна стихія, це певна межа між земним життям, а також смертю й переходом в інший світ (подібне можна спостерігати у міфології багатьох народів світу), що є цілком реальним у творі, супроводженим музикою. Також не випадково з горами митець пов'язує саме життя, початок, усі ініціації та фінал – вони олюднені й сакралізовані, що складно пояснити учням, але вони відчують подібні моменти.

Михайло Коцюбинський – це письменник особливого чутливого хисту, імпресіоністського письма, автор прафольклорного стибу, який сприймав територіальні та духовні еквіваленти України як виняткові. Широкий ужиток гуцульського діалекту в повісті позначає основну й допоміжну символізацію етносу.

Вельми позірним є використання коломийкової пісні (співаночки Марічки Гутенюк). Коломийку, як найпоширеніший жанр гуцульського фольклору, а поряд з нею й інші жанри фольклору горян активно практикує Михайло Коцюбинський у повісті «Тіні забутих предків». Чи не найперше фіксуємо їх у розповіді про життя Івана Палійчука, ілюструванні побуту, колориту того екзотичного раю, на їхньому фоні вирашною є романтизація кохання Івана Палійчука й Марічки Гутенюк, що найбільш виховує підлітків, юнаків і дівчат щодо розбудови взаємин.

Гуцули – це автори, носії та виконавці коломийки; з нею вони звітували світові, горам про свої духовний досвід і духовне зростання, буття, почуття. Це певний символ таємниці творчості: Іван, зустрівшись із Марічкою, грає невідомі мелодії.

Коломийки, що важливо зрозуміти учням, є настроєвими творами [5, с. 86], вони тотожні певним ключовим емоціям героїв, онтологічним позиціям і світогляду, досвіду життя в горах. Звернемо увагу на те, що Марічка ототожнювала гори з коханим, гори здавна є знаком мужності, тому Івана Палійчука зображено покрізь думки Марічки Гутенюк. Гори ставали поезією життя, кохання, праці.

Коломийки, співанки, часто згадувані в повісті, сприяють тому, що Карпатські гори сприймаються як фольклоризований, так би мовити, народнопісенний, музичний образ, про що пише І. А. Зелененька [3, с. 61–62], наголошуючи, що подібну трансформацію успадкували в свою поезію дисиденти та вісімдесятники, для яких була культовою подією прем'єра екранізації «Тіней забутих предків» режисера Сергія Параджанова, що відбулася 04.09.1965 року, цей факт є в підручниках історії та літератури. Карпати сприймаються як певна гармонія, протогармонія (цей аргумент є додатковим для пояснення назви твору).

Отже, реліктові Карпатські гори дають життя, акумулюють матеріальні блага, надихають на неординарну творчість, захищають і знищують гуцулів, як

це стається з головними героями твору, Іваном Палійчуком та Марічкою Гутенюк.

Однак, вивчаючи твір у школі, не можна не помітити, що гірська людина – особливо стійка, що контекстуально підкреслює письменник, саме тому українські горяни, галичани й гуцули, завжди опинялися у центрі національно-визвольної боротьби, фізична жертвність у боротьбі за вільне, щасливе, нехай коротке життя сприймаються між них як специфічна вища даність.

Література

1. Зелененька І. Образ Карпат у повісті «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського та у поезії Т. Мельничука. *Наукові записки* : До 140-річчя від Дня народження М. Коцюбинського. Вінниця, 2005. С. 79–84.

2. Зелененька І. А. Образи української психоісторії в поезії дисидента Тараса Мельничука. *Історико-культурна спадщина Дніпровського Лівобережжя, Курського Посейм'я та Слобожанщини: минуле і сучасність*: Матеріали Другої Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 95-річчю обрання Павла Скоропадського гетьманом Української Держави. Глухів-Ніжин, 2013. С. 58–60.

3. Зелененька І. Лірика дисидентів Василя Стуса й Тараса Мельничука як опозиція тоталітаризму. *Філологічний дискурс: зб. наукових праць*. Хмельницький, 2020. Вип. 10. С. 61–68.

4. Історія української літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки до державної атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форми навчання / Авт.-упорядн.: Н. С. Поляруш та ін. Вінниця, 2017. 178 с.

5. Коцюбинський М. Тіні забутих предків: повість. URL: <https://litgazeta.com.ua/chytaty-onlayn/kocubinskij-mihajlo-tini-zabutih-predkiv/>

6. Кушнарєнко Д. Коломийка в повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». *Народна творчість та етнографія*. 1964. № 1.

7. Лютіна С. Іванове світове дерево. Міфопоетика повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». *Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2002. № 2.

8. Піддубна Р. «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського: міфопоетика та ліро-епос. *Слово і час*. 1992. № 11.

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕКОЕСТЕТИКИ ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО

Ткачук Руслана

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Чорнобильська трагедія змінила життя не лише багатьох пересічних громадян, а й митців, студентської молоді, школярів. Мало не все Полісся почали називати символічно – «зона відчуження». Це не може не відобразитися на шкільній програмі. Ліна Костенко, якій ця земля рідна, навіть повість назвала саме так. У пресі відразу відгукнулися Олесь Гончар, Борис Олійник та Іван Драч, майже одночасно були написані поеми Леоніда Горлача, Світлани Йовенко, про які часто забувають, ведучи мову про чорнобильський дискурс.

Поетична творчість Ліни Костенко широко досліджувана, її сутнісно аналізували, зокрема, Борис Антоненко-Давидович, Володимир Базилевський, Володимир Панченко, В'ячеслав Брюховецький, Григорій Клочек, Дмитро Дроздовський, Микола Жулинський, Тарас Салига, Іван Дзюба, Людмила Тарнашинська, Ірина Зелененька та ін. Однак чорнобильська філософія не була досліджена.

Ліна Костенко працювала в Чорнобильській зоні як волонтерка, член експедиції з проблем збереження пам'яток чорнобильської культури, крім того геніальна письменниця-сучасниця народилася на території, що близька до Чорнобиля, у містечку Ржищеві (Обухівщина) Київської області.

І саме Ліна Костенко, на думку багатьох сучасників, найекспресивніше транслює сприйняття трагедії. Творчість авторки перенаповнена чорнобильськими мотивами: це не просто окремі вірші 80-х та 90-х рр. ХХ століття, а окремі поетичні збірки, зокрема, «Річка Геракліта» (2011), «Мадонна перехресть» (2011), а також проблематику відтворено в публіцистичному романі-щоденнику «Записки українського самашедшого» (2010).

Знакова й очікувана збірка поезій «Річка Геракліта» Ліни Костенко (2011) має досконалу концепцію, упоряднича видання – Оксана Пахльовська, донька Ліни Костенко; вона складається з чотирьох частин, за календарним принципом (як чотири пори року: «Осінні карнавали», «Сліпучий магній снігових пустель», «Весна підніме келихи тюльпанів» та «Що в нас було? Любов і літо»).

Прикметно, що в книзі дуже багато печальних осінніх мотивів, і навіть весна буває печальною, наче вона осінь, зосібна, чорнобильська весна, що має вигляд спустошення.

У книзі домінує, звісно ж, пейзажна, ретроспективна, спогадно-любовна лірика, що чергується з екологічною. На тлі домінант життя Ліна Костенко не забуває переплітати власне й чорнобильське минуле. Тому тема аварії на Чорнобильській АЕС звучить, як її особиста.

Поезії, що присвячені цій трагедії, екзистенційно-ретроспективні, вони повертають нас у минуле, аби стати набатом, вони мають потенції нагадувати, що може статися зі всією Україною надалі, підіймають проблему цінності людського життя, марноти й суєти побутових проблем, апелюють до вічності, до християнських цінностей. У збірці дуже багато націософської та християнської етики.

Перша поезія, яка транслює тему аварії на ЧАЕС, – це «Осіння піротехніка – тумани...». Антагоністичим, контрастним до символіки життя є містичний образ небуття, що поглинає Чорнобильську зону після техногенної аварії.

Поезія «Чорнобиль-2» форсує загрозливу тему антиприродного, ідею антилюдського ефекту зони. Серед системи образів твору в черговий раз

авторка згадує свої улюблені древлянські, поліські ліси, от тільки тут вони згадані як «хворі». Ще одна інфернальна домінанта серед образів – «гробова тиша», що вказує безпосередньо на знищення життя, його загрозливу вікову відсутність, за якими розгортається надобраз чорнобильської смерті.

Чорнобильська трагедія впливала, впливає та буде впливати ще дуже довго на природу Полісся, усієї України й не лише. І тому образи-фаунізми, зокрема, образи «їжачка», «сови», «журавля», «косулі» символізують те, що природа потроху відновлює свій ресурс, однак подалі від людей.

Чорнобиль у поезії «Чорнобиль-2» постає вже в новій формі, у новому реакторі, як перманентне втілення зла. Образ «фантома», «царя антиприроди» символізує абсолютне зло, що втілили люди в гонитві за амбіціями. Йому авторка протиставляє саме стихійно відновлювану природу, не завдяки людям, а всупереч їхнім досягненням. Ліна Костенко ще й зіставляє природу та людську цивілізацію, описуючи власні емоції, захищаючи культуру рідного краю, особливо, згадуючи казки Полісся, які антропоморфізовані, самі себе розказують і плачуть. Емоційне розбалансування має вигляд вельми принадний для читання та сприймання.

Апокаліпсичною є поезія «На березі Прип'яті спить сатана...», де знову з'являється один з улюблених образів авторки – це, як не дивно, образ сатани (ще одна знакова поезія – «Сидить диявол десь на Гіндукуші...»), що символізує вселенське зло, тобто зло є прихованим у СРСР і після нього.

Отже, Ліна Костенко трактує Чорнобиль як межову трагедію України, що також потрясає й увесь світ, однак мисткиня вводить дескрипцію живої природи, а це вже філософія оптимізму, що й потрібно було довести.

Література

1. Барабаш С. Г. Творчість Ліни Костенко в ідейно-художньому контексті літературної доби : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : 10.01.01. Львів, 2004. 52 с.

2. Векуа О. В. Часопросторова модель пейзажу Ліни Костенко: процесуальність і подійність крізь призму усної колективної творчості. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство*. Луцьк, 2015. № 9. С. 21–26.
3. Гундорова Т. І. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ : Критика, 2005. 263 с.
4. Дзюба І. М. Є поети для епох. Київ : Либідь, 2011. 208 с.
5. Захарова В. А. Засоби естетичної виразності в інтимній ліриці Ліни Костенко. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія*. 2015. № 19. Том 2. С. 20–24.
6. Зелененька І. А. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...»: Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.
7. Качуровський І. В. Променисті силуети: Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 640–645.
8. Клочек Г. Д. Ліна Костенко: тексти та їх інтерпретація : навч. посіб.-хрестоматія. Кіровоград : Степова Еллада, 1999. 320 с.
9. Костенко Л. В. Річка Геракліта. Київ : Либідь, 2011. 336 с.

Розділ II. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

«ШКОЛЯРКА З ПЕРЕДМІСТЯ» ОКСАНИ ДУМАНСЬКОЇ: ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ «ШІСТЬ КАПЕЛЮХІВ ДЕ БОНО» ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТВОРУ

Бондар Катерина

Криворізький державний педагогічний університет

Українська сучасна художня проза про дітей і для дітей звертається до тем, які «близькі цій віковій категорії: формування особистості в сучасному світі, процес дорослішання, вплив та роль шкільного соціуму, відносини батьків і дітей. Письменники прагнуть осмислити перехідний етап у становленні особистості, коли відбуваються зміни не тільки у фізичному розвитку, а й соціальній сфері – засвоєння нових норм і правил, формування власних життєвих цінностей, інтересів, зміна самооцінки» [3, с. 38]. Сучасна дослідниця Уляна Баран вважає, що ідейно-художнє навантаження творів для підлітків в Україні повинно бути близьким як дітям, так і дорослим, й обумовлено стрімким інформаційно-технічним процесом, завдяки якому «діти безпосередньо вкинуті в дорослий дискурс життя й потребують відповідей на незрозумілі їм питання. Тому і твори для дітей та юнацтва сьогодні «дорослішають», пропонуючи лише оновлені форми для комунікування на відповідному віковому рівні» [1, с. 10]

Сучасне покоління називають поколінням «Z», для якого характерне кліпове мислення. Для них щоденні «сторіси» в інстаграмі набагато цікавіші, ніж томи класичної літератури. Таке непорозуміння породжує прірву між читачем та шкільною літературою.

Українській сучасній літературі для дітей, на думку письменниці Оксани Думанської, необхідно звернутися до проблем сучасного суспільства: «Книжки потрібні різні, але коли переважає літературна казка і якась, перепрошую,

суцільна чортівня, то виникає враження, що ми намагаємося відтрити дітей від реального життя. Кудись зник такий жанр, як шкільна повість чи роман, у якому письменник, наприклад, оповів би про дітей із особливими потребами, які вчаться краще за інших, чи про конфлікт підлітків-неформалів із залишками радянської педагогіки» [2]. Творча спадщина Оксани Думанської вражає тематичною різноманітністю, особливістю художнього моделювання дійсності. У прозових творах яскраво зображено життя сучасних дітей-підлітків, дорослих. Цікавим для дитячого сприйняття є повість-щоденник Оксани Думанської «Школярка з передмістя». Жанр твору – щоденник – досить відомий у художній літературі, але для сучасних підлітків він дуже близький, адже вони висловлюють свої думки, враження, почуття, реалізуючи себе в дописах у соціальних мережах, блогах.

Зображення життя звичайної дівчини-підлітка у творі «Школярка з передмістя» з усіма його радощами та бідами, з використанням юнацького сленгу на кшталт: украля, дерік, тощо, привертає увагу читача-однолітка та викликає інтерес, з яким він «нишпорить» по сторінках знайомих. З проблемами порозуміння батьків і дітей, кохання і зради, вірності, самотності, стосунків з друзями та однокласниками, сприйняття нового, готовності до змін зіштовхуються більшість сучасних підлітків. Вони занурюються в чужу історію, бачучи там себе, адже в повісті-щоденнику порушено такі проблеми, що будь-який підліток стовідсотково знайде щось собі близьке. Розлучення батьків, мамин закордон, батькова нова сім'я, спочатку злидні, а далі повна забезпеченість, однак наодинці із хворою бабусею. Тут і кохання, непорозуміння з вчителями, реакція навколишніх на юнацький протест. Особлива увага приділяється значенню усвідомлення дівчинкою, що останній рік навчального життя у школі (а саме цей період і висвітлено у тексті) дуже швидкоплинний і тому його потрібно особливо цінувати.

Під час аналізу твору у школі пропонуємо використати метод шести капелюхів де Боно. Клас можна поділити на команди, кожна буде представляти капелюх певного кольору й має, спираючись на певний тип мислення,

дотримуватися відповідного підходу до аналізу поставленого проблемного питання. Наприклад, команда білого капелюха – аналіз фактів, цитування персонажів; **жовтого** – оцінка переваг; **чорного** – оцінка негативного розвитку подій твору, **червоний** – увага до емоційного стану дівчинки-школярки, її бабусі, мами, як родина переживає періоди розлуки; **зелений** – чи можливий інший розвиток подій, уникнення необхідності заробітчанства й умови життя повноцінної родини без сварок і розлучень; **синій** – важливість розгляду усіх точок зору й розуміння безмежних можливостей людини на своїй Батьківщині.

Безперечним фактом є високий пакт довіри школярів до героїв повісті-щоденника. Учні читають про таких самих підлітків як вони, проходять той самий період становлення, самостійно шукаючи ресурс і напрямок до вирішення схожих проблем. Школярі отримують набагато більше досвіду, ніж від «роз'яснень» дорослих. На сьогодні твір у вільному доступі, до того ж в електронному варіанті, що спрощує роботу підлітків власне з текстом. Оксана Думанська дає приклад осучаснення нової української літератури, результатом якого є повернення молоді до читання, бажання пізнання нового, здобуття неоціненного досвіду.

Література

1. Баран У. С. Дитяча та підліткова література: процеси ідеологічної та естетичної канонізації-деканонізації. *Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва «Література. Діти. Час»*. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка», 2016. Вип. VI. С. 8–16.
2. Думанська О. Бібліотечний рейтинг книжки – найцікавіший. URL: <http://www.barabooka.com.ua/bibliotechnij-rejting-knizhki-najtsikavishij/>
3. Журба С. Психологія підлітка у романі «Кава з кардамоном» Йоанни Ягелло. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність: зб. наук. праць*. Кривий Ріг, 2018. Вип. 11. С. 37–48.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Гончарук Віталій

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

Гончарук Валентина

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Події останніх двох років привернули увагу всього суспільства до технологій дистанційного навчання. Пандемія COVID-19 майже унеможливила очне навчання, а дистанційне стало єдиною доступною формою в системі вищої освіти. Дистанційне навчання – одна з форм навчання, яка виникла й удосконалювалася разом з розвитком Інтернет-технологій і зараз має чіткі характерні ознаки, принципи й певні методичні напрацювання. Дотепер дистанційне навчання призначалося, зазвичай, для дорослих людей або здобувачів освіти, які прагнули поліпшити та поглибити свої знання, вміння в певній галузі. Методика проведення дистанційних занять знаходиться нині в процесі становлення, а принципи дистанційного навчання та його особливості стали серйозними викликами для системи освіти в цілому.

Відповідно до загальних тенденцій розвитку університетської освіти у країнах світу, впровадження дистанційних технологій та педагогічного експерименту щодо трансформації традиційного заочного й навіть денного навчання в дистанційну форму впродовж тривалого часу відбувається і в закладах вищої освіти України [2]. Тому що дистанційне навчання як освітня технологія може бути легко інтегроване в будь-яку форму навчання. Дистанційні технології призначені для трансляції навчального матеріалу в будь-який час та в будь-яке місце, зручне для отримання здобувачами вищої освіти.

Теоретичні та практичні аспекти дистанційного навчання розглядалися у працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців: J. Adams, F. Bodendorf, H. Dichanz, B. Eckert, G. Hoppe, J. Kettunen, H. Lobin, O. Алексеева, A. Андреева, B. Бикова, B. Ващенко, B. Дядичева, K. Колос, B. Куклева, B. Кухаренка,

А. Манако, Є. Полат, О. Рибалко. А. Хуторський пропонує таке визначення дистанційного навчання: «це навчання, при якому віддалені один від одного суб'єкти навчання здійснюють освітній процес за допомогою засобів телекомунікацій» [4]. Більшість авторів-дослідників у понятті «дистанційне навчання» виокремлюють і науково обґрунтовують такі його складові, як: навчання у синхронному й асинхронному режимі; суб'єкти навчання; компоненти навчального процесу (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання); засоби ІКТ.

Одним із шляхів розв'язання проблем ефективності навчання є створення окремих педагогічних програмних засобів для кожного предмета. Але цей процес є дуже витратним як з огляду на матеріальні, так і на часові ресурси. Отже, постає питання розробки технологій, використання яких було б зручним як для користувачів, так і для розробників систем дистанційного навчання.

Сучасні освітні технології сприяють поступовому зміщенню співвідношення «освіта – самоосвіта» до домінування самоосвіти. Швидкий розвиток сучасної науки, постійне нарощування інформації, підвищення вимог до будь-якого фахівця щодо його професійної компетентності потребують від кожної особистості прагнення й уміння систематично та наполегливо займатися самоосвітою. Створення системи підготовки викладачів і здобувачів освіти до самоосвіти – багатоаспектна проблема, що охоплює питання навчально-методичного, технічного, програмового, інформаційного, лінгвістичного, організаційного, психологічного забезпечення.

Дистанційне навчання повинно опиратися на сучасні принципи, які подають у своїх працях В. Биков [1, с. 85–86] і Н. Клокар [3, с. 39]: адаптивність – забезпечується індивідуальний темп проходження навчання, передбачається самостійний вибір здобувачем навчального курсу, де й коли зручно навчатися, а також термінів консультацій і складання іспитів; гуманістичність – полягає у спрямованості навчання та всього освітнього процесу на задоволення потреб й інтересів людини, у створенні максимально сприятливих умов для оволодіння здобувачами вищої освіти соціально накопиченим досвідом; гнучкість і мобільність – створення інформаційних мереж, банків матеріалів для

дистанційного навчання, що дозволить здобувачеві вищої освіти коригувати або доповнювати свою освітню програму.

Використання інноваційних технологій дистанційного навчання передбачає наочне та образне подання інформації викладачем, створення відеотеки для ілюстрації інформаційного матеріалу: електронних конспектів лекцій, які дозволяють об'єднати слайд-шоу текстового і графічного супроводу (фото, діаграми, малюнки), з комп'ютерною анімацією тексту, показом документальних записів; виконання здобувачами освіти електронних тестових завдань, самостійної й індивідуальної роботи, проєктів і т. п.

Література

1. Биков В. Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. Биков В. Ю., Гриценчук О. О., Жук Ю. О. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби, технології*: монографія. Київ : Атіка, 2005. С. 77–140.

2. Герасименко І. В. Методика використання технологій дистанційного навчання в підготовці бакалаврів комп'ютерних наук: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.10. Київ, 2014. 21 с.

3. Клокар Н. І. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації. *Шлях освіти*. 2007. № 4 (46). С. 38–41.

4. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 541 с.

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ НАВИЧКИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Драбосюк Анастасія

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

Сучасний освітній процес спрямований на виховання учня – суб'єкта культури та власної життєтворчості. Школа, учитель, класний керівник мають забезпечити духовний розвиток і саморозвиток особистості, навчити вихованців мистецтва творити себе й своє життя. Велику роль у цьому процесі відіграє книга. Тому пропаганда читання, виховання читацької культури, формування вміння користуватися бібліотекою, книжкою, розвиток пізнавальних інтересів, формування в учня читацької компетентності – пріоритетні напрями спільної діяльності педагогів, бібліотекарів, батьків.

Читацька компетентність молодшого школяра – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які дають змогу школяру свідомо здійснювати пошук книжок, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного.

Завдання учителя початкових класів – не тільки навчити свідомо, правильно, виразно читати, розуміти, аналізувати твори, але й формувати в дітей соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних творів; розвивати мовлення учнів; формувати уміння створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого); розвивати творчу літературну діяльність школярів; формувати у них навички самостійної роботи з різними типами й видами дитячих книжок; уміння здійснювати пошук, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань.

Успішно вирішити їх можна за умови добре спланованих уроків. Багато зусиль докладається до навчання дітей осмислено читати. Не секрет, що навіть першокласники, які щойно навчилися читати, відразу ж втрачають бажання це робити. Ось тому важливо не тільки підтримувати в дітей зацікавлення, а й розвивати його від уроку до уроку. Спочатку працюємо над темпом читання, бо він сприяє розумінню прочитаного. Швидкісне читання активізує процеси мислення і є одним із засобів удосконалення навчального процесу, а отже, й

основою успішної кар'єри, долі. Основними шляхами вдосконалення техніки читання є збільшення слухового та зорового сприйняття тексту, розширення кругозору, вироблення навичок антиципації (передбачення наступного слова), формування стійкої уваги, подолання регресії під час читання, збагачення словникового запасу учнів, розвиток артикуляційного апарату дитини. Ось тоді школяр відкриває в тексті щось нове, на що не звернув уваги під час попереднього читання.

Для формування читацької навички на уроках літературного читання доречним є використання таких прийомів:

1. Виділення на кожному уроці часу для читання мовчки (про себе), вголос (пошепки).

2. П'ятихвилинка самостійного читання пошепки на початку уроків літератури, праці, малювання.

3. Вправи зі скоромовками, які сприяють тренуванню пам'яті, чіткості та швидкості вимови.

4. Першоразове прочитання тексту учнями (самостійно), які готують відповіді на задалегідь, поставлені запитання.

5. Стеження за текстом у підручнику, а не лише слухання, коли читає вчитель.

6. Використання різних вправ на вміння швидко орієнтуватись у змісті прочитаного.

7. Широке застосування ігор, кросвордів, що потребують уміння читати.

8. Ознайомлення дітей з якнайбільшою кількістю цікавих книжок, щоб кожен зміг обрати таку, за якою навчиться читати без примусу. Школярі готують презентацію книги, яку вони читають зараз.

З учнями інсценуємо твори або епізоди з них. Безперечно, кожен урок може дарувати почуття радості, захоплення, якщо розвивати на ньому творчі здібності, мислення дітей. Основну увагу потрібно приділити осмисленню прочитаного. Дослідження засвідчили, що в початковій школі є потреба систематично з нарощуванням складності та достатньої частотності

пропонувати школярам визначити послідовність подій у тексті, головну думку прочитаного, висловити оцінні судження, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки тощо.

Невід'ємною складовою у формуванні читацької компетентності є уроки позакласного читання. Їхня основна мета – сформувати навички читання та читацьку самостійність учнів, виробити позитивне ставлення школярів до читання з власної ініціативи. Отже, чим раніше дитина візьме в руки «свою» книгу, тим швидше процес читання перетвориться в насолоду, осмислення – у потребу читати. Для того, щоб підтримати інтерес до читання, впроваджуємо різноманітні форми уроків: *урок-гра, урок-змагання, урок-казка, урок-подорож, урок-КВК, урок-вікторина, урок-свято та ін.* Якщо діти осмислено, швидко, виразно читають, переказують прочитане, будують усні та письмові монологічні висловлювання, складають текст, беруть участь у діалозі в процесі обговорення прочитаного, вміють ставити запитання, висловлювати свою думку, вміють працювати з книжкою, висловлюють оцінні судження, то, вважаємо, читацьку компетентність у школярів сформовано.

Література

1. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра : теоретичний аспект. Дайджест 1. 2011. 94 с.

2. Логачевська С. Критичне мислення і диференціація на уроках читання. *Початкова школа*. 2004. № 7. С. 26.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ ЗАСОБАМИ АВТЕНТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТАРШИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Колеснік Анна

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Підручники, за якими вивчається сьогодні іноземна мова у навчальних закладах, написані не носіями мови, а це означає відсутність у них автентичних матеріалів. Використання таких підручників вимагає від учителя творчого підходу в підготовці до уроку, а саме: пошуку матеріалів, у яких подано відомості про культуру країни, мова якої вивчається, звичаї, традиції, спосіб життя та культуру спілкування. Використання автентичних матеріалів не лише мотивуватиме учнів до вивчення іноземної мови, але й сприятиме їхньому особистісному розвитку завдяки пізнанню культури іншого народу. Сьогодні основним завданням вивчення іноземної мови в загальноосвітньому закладі є формування іноземної комунікативної компетентності відповідно до вимог нової української школи.

Вищеозначена тематика досліджувалася такими вітчизняними і зарубіжними науковцями й педагогами: А. Є. Бабайлова, Д. В. Малявін, Л. Г. Морська, А. Г. Неділько, А. С. Пелишенко, О. М. Шерстюк, проте, незважаючи на достатню кількість розвідок, багато аспектів з цієї проблеми залишаються малодослідженими.

Перш за все застосування автентичних матеріалів сприяє підвищенню комунікативно-пізнавальної мотивації, забезпечує можливість одночасного звернення до мови й культури.

Хоча в сучасному світі та серед представників молодого покоління, читання втратило своє місце, загальновідомим залишається те, що воно не лише збагачує людину духовно, але й дозволяє їй ширше пізнати навколишній світ. Читання іноземною мовою не стало винятком, тому має практично те саме значення. У сучасних підручниках подано такі тексти для читання, зміст яких виходить за межі інтересів учнів, що стає причиною втрати мотивації навчання, а також і втрати сенсу читання як виду мовленнєвої діяльності [2, с. 3]. Саме тому, обираючи тексти для читання, необхідно враховувати інтереси й потреби школярів, але не менш важливим є сам зміст тексту, його новизна та практична зорієнтованість наявної інформації – такі тексти викликать зацікавленість у читачів.

Цю проблему можна вирішити шляхом використання в освітньому процесі автентичних текстів. Саме автентичний текст суттєво відрізняється від інших своєю інформативністю, адже відповідно до тлумачного словника української мови, слово «автентичний» – той, який походить з першоджерела [3, с. 10]. Тобто, автентичні тексти – це оригінальні тексти, які написані носіями мови для носіїв мови.

До них належать тексти, передруковані з газет і журналів, різного роду оголошення (афіші, реклама, вивіски, розклад), листи, кореспонденція, програми радіо і телебачення, художні тексти.

За характером їх зазвичай поділяють на прагматичні (оголошення, меню, розклад транспорту і т. п.), публіцистичні (газетні та журнальні статті), художні. Використання різних автентичних матеріалів під час вивчення іноземної мови залежить, насамперед, від рівня сформованості комунікативної компетенції учнів.

Використання подібного матеріалу в навчанні робить його ефективним, забезпечує створення атмосфери реального володіння мовою, моделюючи повсякденні ситуації.

Читаючи, школярі не лише долучаються до нового для них світу, а й починають орієнтуватися в ньому, навчаються визначати загальнолюдські цінності й отримують моральне задоволення від самого процесу читання. Цілком справедливо з цього приводу колись сказав Піфагор: «Для пізнання моралі будь-якого народу намагайся перш за все вивчити його мову».

Відповідно до класифікації видів читання за комунікативними цілями (за С. К. Фоломкіною) [1, с. 22], фахівцю будь-якої сфери варто опанувати наступні види читання:

- оглядовий – для отримання уявлення про текст;
- пошуковий – з метою пошуку потрібної інформації;
- вивчальний – щоб розібратися у всіх деталях тексту.

Вид читання обирається залежно від мети, яку вчитель ставить на уроці. Наприклад, для розвитку вмінь читати з повним розумінням змісту (вивчальне

читання) можна використовувати різного роду буклети: рекламу, театральні програми, а також уривки з художньої літератури, рецепти, листи. Проте, найбільшої уваги заслуговує читання художніх текстів іноземною мовою, адже саме тут зустрічаються діалоги з різними формами ввічливості, фонова лексика. Все це розширює лінгвістичні та країнознавчі знання учнів, дозволяє їм краще зрозуміти специфіку та своєрідність іншої мови й культури [5, с. 26].

Використання автентичних текстів сприяє формуванню комунікативної компетенції, що є основною метою навчання іноземної мови. При цьому виявляються задіяними всі складові комунікативної компетенції:

- лінгвістична компетенція, оскільки під час вивчення різних тем є можливість значно розширити активний і пасивний лексичний запас;

- соціолінгвістична компетенція, тобто використання мовних форм залежно від конкретної ситуації спілкування й контексту; читання в цьому випадку виконує роль засобу навчання, а автентичний текст максимально наближає до реальної ситуації, в якій учні можуть опинитися в повсякденному житті;

- дискурсивна компетенція, яка передбачає оволодіння вміннями організації мовлення, вмінням побудувати її чітко, логічно, послідовно; автентичний текст допомагає розвинути в школярів уміння сприймати, розуміти й інтерпретувати письмове джерело інформації;

- соціокультурна компетенція – використання різних автентичних текстів на різних етапах навчання дозволяє розширити уявлення учнів про культуру, традиції, стиль життя, налаштовує на діалог культур.

Таким чином, використання автентичних текстів у різних видах читання сприяє не лише формуванню іншомовної комунікативної компетенції, а й пробудженню пізнавальної мотивації, що стає основою для навчання опосередкованого спілкування [4, с. 63].

Література

1. Неділько А. Г. До питання застосування автентичних матеріалів для навчання іноземних мов. *Іноземні мови*. 2010. № 4. С. 11–12.

2. Борецька Г. Е. Методика формування іншомовної компетентності у читанні. *Іноземні мови*. 2012. № 1. С. 3–8.
3. Словник української мови: в 11 т. 1970. Т. 1. С. 10.
4. Комарова І. І. Соціокультурний компонент в змісті навчання іноземній мові. *Сучасні концепції викладання іноземних мов у середній та вищій школі*. Матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. Вінниця, 2000. С. 61–65.
5. Морська Л. Г. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей *Іноземні мови*. 2002. № 2. С. 23.

ЛІТЕРАТУРНА ГРА ЯК СКЛАДОВА УРОКІВ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Кравчук Анна

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

На сучасному етапі розвитку суспільства першочерговим завданням школи є різнобічний розвиток, освіта та соціалізація людини, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна жити в суспільстві, має прагнення до самовдосконалення та, навчаючись протягом усього життя, готова до самореалізації. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтаціями учня, формують його життєві компетентності, необхідні для успішної самореалізації в житті, навчанні та роботі.

Важливою складовою цього завдання є змагання за високу якість знань і вмінь школярів, формування навичок самостійної роботи, виховання творчої особистості. Роль початкової школи у вирішенні цієї проблеми є визначальною.

Один із шляхів літературного розвитку молодших школярів пов'язаний з використанням ігрових технологій, оскільки вони органічно поєднують триєдину мету навчання: навчальну, розвивальну, виховну.

Термін «літературна гра» має подвійне значення. По-перше, це мистецька творчість, гра з художніми засобами за законами мистецтва, рівнозначна будь-

якій соціальній грі, але різна за змістом – тут панують естетичні критерії. По-друге, літературні ігри – це як узагальнена назва певних жанрів, що стимулюють інтелектуальну діяльність та розвивають естетичний смак.

Дослідженням проблеми використання літературних ігор займалися такі науковці й педагоги-практики, як Л. Артемова [1], І. Блиндарук [2], Н. Гордіюк [3] та ін.

Варто зазначити, що не усі літературні ігри вносять щось нове для пізнання дітьми, але вони корисні тим, що вчать молодших школярів творчо застосовувати набуті знання, активізують їхню розумову діяльність. Окрім цього їхнє використання на уроках читання розвиває вміння спілкуватися з колективом, удосконалює техніку читання та мовлення, виховує повагу та любов до культури, адекватне сприймання невдач та помилок.

Ігри доречні й ефективні не на всіх уроках. Найбільш доцільні вони на уроках узагальнення отриманих знань, їх закріплення або вироблення практичних умінь і навичок.

Гра доречна на будь-якому етапі протягом усього уроку та запобігає втомі: молодші школярі розгадують кросворди, ребуси, вигадують загадки, прислів'я, змагаються в виразності, швидкості читання. Гра може бути ефективним завершенням уроку: узагальнення вивченого, підбиття підсумків.

Обов'язково слід пам'ятати, що часте використання гри призводить до того, що в учнів починає втрачатися інтерес до неї. Тому, залишаючи незмінними ігрові дії, до змісту слід вносити нове: ускладнювати правила, змінювати предмети, включати елементи змагання, починати гру з несподіваної лічилки або ігрового зачину.

Структурними складовими дидактичної гри, а отже, й літературної, є дидактичне завдання, ігровий задум, ігровий початок, ігрові дії, правила гри, підбиття підсумків.

Головними умовами ефективності застосування дидактичних ігор є:

- органічне включення до навчального процесу;
- захопливі назви;

- наявність справді ігрових елементів, зокрема зачинів, римування;
- обов'язковість правил, які не можна порушувати;
- використання лічилок;
- емоційне ставлення самого вчителя до ігрових дій (його слова й рухи цікаві, несподівані для дітей).

Наприклад, на уроках літературного читання можна використати літературну гру «Концептуальна таблиця». Дидактична мета її проведення – навчити учнів систематизувати великий обсяг твору, розвивати вміння аналізувати та порівнювати два чи більше об'єктів.

Застосовується на таких етапах уроку, як: сприймання й осмислення навчального матеріалу в процесі практичної діяльності, етап консолідації знань, умінь і навичок.

Алгоритм методу:

Крок 1. Укладіть таблицю (по горизонталі запишіть те, що порівнюється, а по вертикалі – різні риси та властивості, за якими відбувається порівняння).

Крок 2. По вертикалі визначте лінії порівняння – тобто характеристики, за якими порівнюють різні явища, об'єкти. Ці лінії порівняння формують самі учні.

Крок 3. По горизонталі запишіть пропозиції учнів щодо порівняння.

Наприклад, учні можуть порівняти персонажів казки братів Грімм «Пані Метелиця» таким способом:

Лінії порівняння	Пасербиця	Дочка мачухи
Ставлення до роботи	Старанно працювала, не вимагаючи винагороди за свою роботу.	Усе робила абияк, не прагнула навчитися працювати, думки її були лише про винагороду.
Ставлення до інших	Ввічлива, допомагає іншим – <i>випікала пиріжки з пічки, струсила яблучка з яблуні.</i>	Думає лише про те, як буде краще для неї, грубо та невиховано ставиться до інших – <i>не виконала прохання яблуньки та пічки.</i>
Риси характеру	Працьовита, вихована, добра.	Ледача, невихована, корислива.

Отже, під час впровадження ігрових технологій на уроці вчитель повинен враховувати:

1) відповідність ігрових технологій змісту уроку, його основну мету, призначення;

2) відповідність віковим особливостям учнів;

3) інтереси і захоплення школярів;

4) планування заздалегідь підготовчої роботи учнів до гри;

5) взаємозв'язок всіх етапів при плануванні уроку, логіку включення ігрових технологій в загальний задум заняття;

6) забезпечення продуктивної роботи учнів за допомогою урізноманітнення ігрових технологій, а також використання інтерактивної дошки;

7) потребу в заохоченні й стимулюванні самостійної роботи школярів, водночас у контролі ігрової ситуації;

8) необхідність обговорення, аналізу ігрових дій, крім того заохочення переможців після проведення гри.

При систематичному застосуванні ігрових технологій на уроці літературного читання в учнів розвивається пізнавальний інтерес до навчального предмета.

Література

1. Артемова Л. В. Дидактичні ігри і вправи. Київ : Рад. шк., 1977.

2. Блиндарук І. М. Урок з основ літературної освіти. *Початкова школа*. 1994. № 11. С. 12–16.

3. Гордіюк Н. Особливості сприймання художніх текстів молодшими школярами. *Мандрівець*. 2000. № 3–4. С. 75–78.

4. Лякішева А. В., Вітюк В. В., Кашуб'як І. О. Кейсбук методів і прийомів критичного мислення в початковій школі : навч.-метод. посіб. для учит. поч. школи та студ. пед. коледжів, університетів. Луцьк : АКВА-ПРИНТ, 2019. 104 с.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Козюмич Тетяна

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Лірика – непростий для сприйняття молодшого школяра рід літератури, тому що в поетичному творі немає героя, а предметом зображення стає внутрішній світ людини, його переживання, роздуми. У ліриці відсутній опис подій, вчинків персонажів, обставин дії. Вона не стільки зображує, скільки висловлює враження від реального життя. У віршованому творі автор відображає суб'єктивний настрій, який стає близьким широкому колу людей. Але молодшим школярам часто буває важко зрозуміти основну ідею вірша з огляду на їхній невеликий життєвий і чуттєвий досвід. Ще однією перепорою на шляху усвідомлення головної ідеї поезії стає мова, якою її написано. Класики літератури, чий твори читають молодші школярі, жили та творили двісті чи сто років тому й часто в ліриці використовуються важкі для розуміння слова та звороти.

Ми вважаємо, що організація читання й підготовка кваліфікованих читачів лірики, стала сьогодні серйозною методичною проблемою. По-перше, лірика непопулярна в самостійному читанні школярів, по-друге, учні невибагливі у виборі поетичних текстів, по-третє, суб'єктивні в сприйнятті, яке часом не адекватне авторському задуму й родо-жанровим особливостям лірики. Серед причин поверхневого сприйняття поезії учнями ми виокремили недостатнє врахування специфіки сприйняття ліричних текстів у шкільному викладанні й недостатнє стиліове розмаїття віршів у шкільній програмі, відсутність інтересу до поетичних творів у частини вчителів й однотипність уроків з вивчення віршів.

Давно помічено, що прагнення до поезії виникає у дітей дуже рано. Не випадково перші дитячі книжки – це збірки потішок, віршів, пісеньок. Свобода дитячих асоціацій і ставлення до світу як до чуда, відкритого вперше, тягне дітей до поезії підсвідомо [1, с. 76].

Чималу роль у навчанні дитини розуміння прекрасного в мистецтві й житті, в пробудженні та розвитку в неї естетичних почуттів відіграють вірші. Молодшим школярам властиве прагнення проявити себе в царині художньої творчості, в них є велике бажання вивчати вірші напам'ять і виступати з читанням перед своїми друзями.

Поезія – важливий елемент шкільного курсу літературного читання. Вона залучає до духовного багатства народу, формує моральний світ дитини, збагачує досвідом сприйняття життя в найрізноманітніших його проявах.

У процесі сприйняття художньої літератури розрізняють три стадії. До першої стадії належить безпосереднє сприйняття твору, тобто відтворення й переживання образів художнього полотна. Друга стадія – це розуміння ідейного змісту твору. На цій стадії головним є мислення. Третя стадія сприйняття літератури – вплив художньої літератури на особистість читачів як результат сприйняття твору [5, с. 22].

Уже в початковій школі учні по-різному сприймають вірші, це означає, що сприйняття лірики залежить не тільки від віку, а й психіки дитини, а також від типу нервової системи.

Перший рівень аналізу є ідейно-образним. Він містить в собі ідеї, зміст, емоції твору, образи та мотиви героїв. Другий рівень є стилістичним й передбачає аналіз лексики та синтаксису. Третій рівень – фонічними, який полягає в аналізі метрики, рими, ритміки та строфіки.

Аналіз наукової та методичної літератури дає змогу зробити висновок, що учні одного класу приблизно з однаковою освітньою підготовкою виявляють абсолютно різні результати у сприйнятті одного й того самого поетичного твору. Це свідчить про складність процесу сприйняття лірики й про розбіжності рівнів розвитку дітей. Школярі по-різному сприймають вірші. Отже, потрібно диференціювати роботу на етапи, які слідують за аналізом вірша.

На початку знайомства з ліричним твором важливу роль відіграють особистість учителя та психологічний клімат, що склався в класі. Ступінь активності впливу педагога залежить від знання ним психології сприйняття

слова, знання про його своєрідності в молодшому шкільному віці, а також про рівень моральної та естетичної культури учнів [4, с. 9].

Визначальним для повноцінного сприйняття поетичного твору є його прочитання. Чим конкретніші та яскравіші образи, що виникають при читанні, тим глибше сприйняття авторської ідеї, ефективніший вплив слова на читача. Тому вимоги до виразного читання високі [5, с. 15].

Поліпшенню сприйняття віршів сприяють також музика та живопис. Це пов'язано з природою літературного роду лірики. Для першого знайомства з текстом іноді використовується комбінований спосіб читання (читають почергово вчитель і школярі).

Результативним видом роботи є постановка питання самими учнями. Цьому необхідно вчити. Свідомість постановки питання формується в процесі аналізу вчителем власних питань або питань, запропонованих у підручнику після тексту. І тут же треба продемонструвати школярам, як слід відповідати на питання, використовуючи текст.

Також належну увагу потрібно приділяти музичному ілюструванню, яке допомагає дітям глибше й тонше зрозуміти настрій ліричного твору. Після прочитання тексту можна підбирати музичні композиції.

Робота над образами повинна здійснюватися у взаємозв'язку та єдності з розкриттям ідеї художнього твору.

Слід зазначити, що літературознавство розрізняє «образ-персонаж» (людський характер), «образ-пейзаж» (картина природи), «образ-річ» (зображення обстановки, речей, що оточують людину) і т. ін.

Етапність роботи над образом-персонажем визначається з урахуванням психологічних основ процесу сприйняття художнього твору молодшими школярами:

- 1) емоційне сприйняття образу;
- 2) конкретизація учнями свого первісного сприйняття;
- 3) узагальнене мотиваційно-оціночне судження [3].

Програма передбачає поступове ускладнення від класу до класу системи роботи над головною думкою твору та його дійовими особами. Ускладнення в роботі над ідеєю та образами відбувається по лінії зростання самостійності учнів.

Таким чином, особливістю сприйняття вірша є те, що він сприймається цілісно. У цьому складність сприйняття ліричних творів у початковій школі. Важливу роль у сприйнятті поезії відіграють особистість учителя, атмосфера на занятті та власний досвід учнів. Для того, щоб провести хороший урок, педагогу необхідно зануритися у твір, пропустити його через себе. Але організовуючи вивчення вірша, необхідно враховувати вікові й індивідуальні особливості школярів.

Література

1. Бондаренко Ю. Вивчення образів-персонажів літературного твору в школі: теорія і практикум. Ніжин, 2015. 216 с.
2. Воронова Г. О. Формування творчої особистості засобами слова. *Початкове навчання та виховання*. 2006. № 31. С. 7–10.
3. Гордіюк Н. Особливості сприймання художніх текстів молодшими школярами. *Мандрівець*. 2000. № 3–4. С. 75–78.
4. Ємець А. А. Як навчити дитину розуміти і любити літературу: Коло читання молодших школярів. Київ : Шкільний світ, 2011. 112 с.
5. Савченко О. Етапи опрацювання художніх творів на уроках читання. *Початкова школа*. 2005. № 9. С. 22–27.

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ УСНОМУ МОВЛЕННІ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Пономарьов Дмитро

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Особливої важливості в освітньому процесі набуває розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, а особливо комунікативних навичок, вмінь учнів швидко реагувати, вести дискусію, працювати в команді, що формуються в результаті використання методу кейс-стаді. Одним з головних завдань навчання іноземної мови в сучасній школі є опанування нею як засобом спілкування, інструментом для обміну міжнародним досвідом та реалізації діалогу культур. У цьому контексті навчання вмінь саме усного іншомовного мовлення набуває великого значення та вимагає пошуку ефективних методів його розвитку. На нашу думку, одним з таких методів є «кейс-стаді» (від англ. case-study).

Питанням упровадження інтерактивного методу кейс-стаді в процес навчання іноземних мов займалися такі науковці й методисти: С. Абрамова, І. Гладких, В. Гордін, М. Золотова, Д. Махотін, А. Сидоренко та ін.

Метод кейс-стаді – це техніка активного навчання, яка полягає у використанні конкретних навчальних ситуацій під час організації освітнього процесу, націлена на формулювання проблеми й пошук варіантів її вирішення. Застосування цього методу вдосконалює розвиток умінь в усіх видах мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, письмо та аудіювання), що сприяє більш активному й успішному формуванню іншомовної комунікативної компетентності на заняттях з іноземної мови [1, с. 95].

Особливістю методу кейс-стаді, що застосовується на заняттях англійської мови у старшій школі, є створення проблемної ситуації на основі фактів з реального життя. Безпосередня мета методу – спільними зусиллями групи учнів проаналізувати ситуацію (case), що виникає в навчальному процесі, і знайти практичне рішення [3, с. 97].

Відзначимо, що при вирішенні тієї чи тієї проблеми важливим є не лише освоєння інформації, а співтворчість учителя та учня, де педагог, направляє школяра, допомагає йому самостійно добувати, обробляти, класифікувати й застосовувати знання, отримані за допомогою застосування технології кейс-стаді [1, с. 95].

Як зазначають дослідники, «цей метод дає реальну можливість використання активної усної практики, яка необхідна учням для формування англомовної комунікативної компетенції» [2, с. 36]. М. Золотова підкреслює, що «кейс-стаді є інтегрованим професійним підходом, який розвиває навички читання, говоріння та аудіювання» [2, с. 13].

При використанні методу кейс-стаді проблемна ситуація може бути представлена в будь-якому вигляді: текст, аудіозапис, відео. Обов'язковими компонентами кейса є опис конкретної ситуації, формулювання завдання й форми презентації результату (есе, презентація, дискусія, дебати). Кейс повинен бути підготовлений таким чином, щоб в процесі обговорення кожен учасник групи мав можливість долучитися, тому групи складаються з 3–5 чоловік.

Розглянемо основні етапи роботи над кейсом:

- 1) ознайомлення з ситуацією та виділення ключових моментів;
- 2) аналіз отриманої інформації і виокремлення проблематики;
- 3) пошук необхідної інформації, відсутньої в кейсі;
- 4) вироблення можливих шляхів вирішення проблеми;
- 5) відбір ефективних шляхів вирішення, шляхом виявлення плюсів і мінусів кожного;
- 6) оформлення результатів і їх презентація;
- 7) обговорення та підбиття підсумків [2, с. 65].

Для успішної роботи з кейсом учням рекомендується розподілити функції учасників, письмово фіксувати будь-які ідеї, отримані шляхом «мозкового штурму», виробити єдину позицію в групі.

Очевидно, що кожен етап передбачає безперервну взаємодію учасників групи та комунікацію іноземною мовою у форматі заданої ситуації.

Відповідно до цього, основними видами кейсів, які доцільно використовувати в процесі навчання іноземної мови є:

1. Практичні кейси. Завдання кейса може бути представлене як аналіз конкретної ситуації і моделювання аналогічних ситуацій.

2. Аналітичні навчальні кейси. Робота над кейсом має на меті аналітичне прочитання матеріалу, аналіз лексико-граматичних структур, заучування й тренінг нової лексики і, зрештою, постановку проблеми.

3. Компаративно-дослідні кейси. Вони використовуються на уроках з метою вивчення країнознавчих аспектів і проблем культурних відмінностей країн, мова яких вивчається [1, с. 96].

Одним з основних завдань учителя, який використовує метод кейс-стаді, є заохочення учнів аналізувати, обговорювати та приймати рішення. Для цього дуже важливим є виконання двох умов: матеріал кейса повинен представляти певний інтерес для школярів і передбачати можливість особистого розвитку учня та його внеску в роботу своєї «команди». Цікавий матеріал і можливість застосувати отримані знання стимулюють школярів до дискусії. Бажання вирішити проблему спонукає їх не просто прочитати кейс, а ретельно його дослідити, розглянути всі факти й деталі. У процесі такого вивчення відбувається оволодіння новою лексикою, ідіомами, новими синтаксичними структурами, що неодноразово зустрічаються в тексті. Крім того, необхідність презентувати власну думку іноземною мовою, змушує ретельно готувати й правильно будувати свої висловлювання [2, с. 46].

Отже, перевага методу кейс-стаді в процесі навчання англійської мови є незаперечною. По-перше, він сприяє формуванню та розвитку цілого ряду комунікативних навичок і вмінь, без яких процес вдосконалення мовлення фактично неможливий. По-друге, з його допомогою учні навчаються не лише правильно висловлювати власні думки, а й поважати думку співрозмовника, що є необхідним для вдосконалення навичок спілкування. По-третє, цей метод сприяє більш активному засвоєнню матеріалу та мотивує школярів до ще більших досягнень. Крім того, кейс-стаді є одним з найефективніших методів вивчення іноземної мови у старшій школі. Він максимально відповідає віковим особливостям і навчальним потребам старшокласників, дозволяє активізувати їхні теоретичні знання і практичний досвід, розвиває вміння висловлювати

думки, пропозиції, аргументувати свою точку зору, аналізувати різні ситуації та проблеми сьогодення, сприяє готовності учнів працювати в команді.

Література

1. Абрамова С., Белозерова Ю. Использование кейс-метода на уроках английского языка. *Актуальные вопросы современной педагогики*: материалы VI междунар. науч. конф. Уфа. 2015. С. 94–96.

2. Золотова М., Демина О. О некоторых моментах использования методов кейсов в обучении иностранному языку. *Теория и практика общественного развития*. 2015. № 4. URL : http://teoriapractica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2015/4/pedagogics/zolotova-demina.pdf

3. Махотин Д. Метод анализа конкретных ситуаций (кейсов) как педагогическая технология. *Вестник РМАТ*. 2014. № 1 (10). С. 94–98.

ДИДАКТИЧНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УРОКІВ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Случик Вікторія

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж
Волинської обласної ради»

До найважливіших цінностей шкільної освіти належить прилучення дітей до книги, яка виконує в навчанні та вихованні різні функції: пізнавальну, інтелектуальну, естетичну, патріотичну, морально-етичну тощо. Впродовж багатьох віків книга була та залишається унікальним джерелом виховання і розвитку людини. Вона розкриває світ культури кожного народу, кожної нації, відображає стиль певної епохи, об'єднує покоління.

Навчити дітей читати – одне з найважливіших завдань педагогів початкової школи. Читання – дуже складний процес. Навчити добре читати непросто.

Отже, метою літературного читання є формування читацької компетентності учнів, яка є базовою складовою комунікативної та пізнавальної компетентностей, ознайомлення школярів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення літератури в основній школі.

Читацька компетентність є особистісно-діяльнісним інтегрованим результатом взаємодії знань, умінь, навичок та ціннісних ставлень учнів, що набувається у процесі реалізації усіх змістових ліній предмета «Літературне читання».

У процесі навчання відбувається становлення читача, що здатний до самостійної читацької, творчої діяльності, здійснюється його мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток, формуються морально-естетичні уявлення і поняття, розвивається емоційний інтелект, виховується потреба в систематичному читанні.

Навчальний предмет «Літературне читання» – багатофункціональний. Уміння й навички – складова читацької компетентності, яка формується на уроках читання, має не лише предметний, а й загальнонавчальний характер, є засобом вивчення практично всіх навчальних предметів, забезпечує їхнє подальше засвоєння у наступних ланках загальноосвітньої школи.

Зміст літературного читання визначається на основі таких принципів: тематично-жанрового, естетичного, літературознавчого.

Читання рідною мовою є могутнім засобом виховного впливу на свідомість учнів: воно прилучає їх до скарбниць народної духовності та культури, літературних надбань українського народу та народів світу, сприяє моральному й естетичному розвитку особистості.

У кожному класі особлива увага звертається на вдосконалення навичок свідомого, правильного, виразного та швидкого читання. Названі якості тісно взаємозв'язані.

Основні методичні прийоми навчання читати правильно такі: читання вчителем, читання учнів; пояснення педагога, аналіз і виправлення помилок, вправлення в читанні слів, словосполучень, речень з дошки перед опануванням

цілого тексту. Для поліпшення правильного читання потрібні вправи на розвиток чіткості вимови: промовляння групи голосних, приголосних звуків, складів, читання слів із цими звуками, речень, скоромовок, прислів'їв. Ці вправи розвивають рухливість мовленнєвого апарату.

Швидкість читання поліпшується вправами на розвиток оперативної пам'яті, периферичного зору, вдосконалення здатності передбачати слова на основі букв, що входять до їх складу, передбачати зміст тексту за заголовком: початком і кінцем; заголовком та опорними словами; заголовком й ілюстраціями твору. У ході опанування швидкочитання учні вчаться коректувати і власний психофізичний стан, що теж дуже важливо. Молодші школярі навчаються швидко читати за допомогою серії таблиць, спрямованих на доведення до автоматизму певних навичок – складових досконалого читання.

Свідомим вважається читання, коли школяр у тексті визначає його основний зміст, пояснює значення переважної більшості слів, вжитих як у прямому, так і в переносному значенні, розуміє зміст окремих частин тексту (абзац, опис подій, явищ, характеристика героя), встановлює зв'язок між реченнями, які складають певну частину.

На уроках літературного читання передусім розвиваються емоції, почуття дітей. Це відбувається тоді, коли учні співпереживають героям, уявляють себе поряд з ними, помічають стан, переживання дійових осіб, прагнуть їм допомогти. Ця настроєність найкраще передається під час виразного читання, виконання різного типу творчих завдань, тобто в посильній самостійній роботі школярів.

Ураховуючи вікові особливості дітей молодшого шкільного віку в сприйманні навчального матеріалу, педагоги повинні постійно застосовувати додаткові дидактичні засоби навчання: роздавальні та демонстраційні матеріали. Зміст і спосіб представлення дидактичних матеріалів можуть доповнювати, урізноманітнювати сторінки підручника, мати внутрішньопредметний характер або виконувати міжпредметну інтеграцію.

У розпорядженні кожного вчителя є різні засоби наочності: ілюстративно-художні та графічні матеріали, аудіозаписи, кінофрагменти, навчальні кінофільми, відеоуроки. Кожен з цих засобів потрібно застосовувати в роботі з дітьми, щоб уникнути одноманітності на уроках.

У процесі вивчення літературного читання в початкових класах, педагог повинен володіти не тільки предметом, а й використовувати різноманітні засоби та методи, щоб зацікавити учня. Роль дидактичних засобів навчання надзвичайно велика. У початкових класах вони є засобом здобування школярами необхідних знань з літературного читання, за допомогою них активізується робота учнів, розвивається в дітей інтерес до предмета, підвищується ефективність процесу опанування знаннями, вміннями і навичками молодшими школярами.

Ось чому важливо правильно організувати дитяче читання, спрямувати його так, щоб учень не розгубився в книжковому «морі», щоб до його рук потрапляли найнеобхідніші твори, щоб спілкування з ними стало звичним, щоденним і, що дуже важливо, приємним заняттям.

Література

1. Варзацька Л. О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. Київ : РНМК, 2002. 127 с.

2. Кравцова І. А., Загороднюк О. Г. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобом використання системи творчих вправ на уроках читання : метод. посіб. Кривий Ріг : ДВНЗ «КНУ», КП, 2014. С. 71.

3. Кравцова І. А., Шпачук Л. Р. Дидактичні умови формування читацької самостійності в молодших школярів. *Педагогіка вищої та середньої школи. Зб. наукових праць*. Кривий Ріг : КДПУ, 2004. Вип. 7. С. 149–156.

ДЛЯ НОТАТОК

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Факультет філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха
Кафедра української літератури**

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

**Актуальні проблеми сучасної мовної
та літературної освіти в середніх
навчальних закладах**

Матеріали

**VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-
конференції студентів, аспірантів та молодих учених
(18 травня 2021 р.)**

Упорядник: канд. філол. наук, доц. Віннічук А. П.

Верстка: Драпак Д. В.

ВІННИЦЯ – 2021